

پژوهشکده‌ی آمار

مرکز آمار ایران

۲۹ و ۳۰ آذر ۱۳۹۰

همایش تحلیل روندهای جمعیت کشور

دانشگاه تربیت مدرس | تالار استاد شهید مطهری

مجموعه خلاصه مقالات

پژوهشکده‌ی آار

مرکز آار ایران

همایش تحلیل روندهای جمعیتی کشور

چکیده مقالات

۲۹ و ۳۰ آذر ۱۳۹۰

دانشگاه تربیت مدرس، سالن شهید مطهری

رئیس کمیته‌ی راهبری

علی‌رضا زاهدیان

رئیس پژوهشکده‌ی آمار

رئیس کمیته‌ی علمی

دکتر محمد میرزایی

استاد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

رئیس کمیته‌ی اجرایی

فریده باقری

مدیر گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی پژوهشکده‌ی آمار

با همکاری:

- مرکز آمار ایران
- پژوهشکده‌ی آمار
- سازمان ثبت احوال
- صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA)
- معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
- وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- انجمن جمعیت‌شناسی ایران
- انجمن آمار ایران
- مؤسسه‌ی مطالعات جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
- دانشگاه تهران
- بیمه‌ی مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- مرکز امور زنان و خانواده‌ی ریاست جمهوری

اعضای کمیته‌ی راهبری (به ترتیب حروف الفبا)

معصومه آرشین چی

فریده باقری

سمیرا خداداد

علی‌رضا دقیقی اصل

زهرا رضایی قهرودی

علی‌رضا زاهدیان (رئیس کمیته)

حبیب‌ا... زنجانی

بهجت شهسواری

محمدصادق عوضعلی پور

ذبیح‌ا... قائمی

شهلا کاظمی پور

کامبیز کبیری

فرشاد گلستان

علی‌اکبر محزون

حسین محمودیان

محمد میرزایی

طه نوراللهی

لادن نوروزی

اعضای کمیته‌ی علمی و داوران (به ترتیب حروف الفبا)

معصومه آرشین چی

فریده باقری

فریبا سادات بنی‌هاشمی

علی‌رضا دقیقی اصل

زهرا رضایی قهرودی

علی‌رضا زاهدیان

حبیب‌ا... زنجانی

صفورا عباسی

محمود قاضی طباطبایی

شهلا کاظمی پور

علی‌اکبر محزون

عادل محمدپور

حسین محمودیان

محمد میرزایی (رئیس کمیته)

طه نوراللهی

لادن نوروزی

اعضای کمیته‌ی اجرایی (به ترتیب حروف الفبا)

مجید آقایی
قدیر اسدی
منصور اکبری
فریده باقری (رئیس کمیته)
سید حمید بوکانی
مهرداد تقی‌زاده
سید مهدی جولایی
مهشید دولت
مهدیه رحمانی
نقی رشوند
علی‌رضا زاهدیان
محبوبه شهبازی
مرجان صادقی آزاد
محمد مبارکی
الهه محمودخانی
ساناز مهندسی
مهرنوش میرمحمد
نجمه ناظریان
حسن نصیرپور
مهدی نقی‌خانی
آرمین نواب‌پور
علی‌رضا وطن‌دوست
هنگامه یزدان‌پناه

فهرست عناوین مقاله‌ها (به ترتیب حروف الفبا)

صفحه

عنوان

مقاله‌هایی که برای سخنرانی برگزیده شده‌اند:

- ۱..... ۱۴۳۰ سال تا سال ۱۴۳۰..... انفجار سالمندان و نیازهای بهداشتی - درمانی: داشته‌ها و بایسته‌های ایران
- ۲..... ۱۳۸۵..... بررسی پارامترهای جمعیتی مؤثر بر توسعه‌یافتگی کشور با تکیه بر نتایج سرشماری
- ۳..... بررسی تأثیر تحصیلات والدین بر سلامت کودکان (مطالعه‌ی موردی نقاط شهری شهرستان ورامین)
- ۴..... دهه‌ی گذشته (۲۰۱۰-۱۹۷۰)..... بررسی روند تغییرات شاخص‌های ازدواج در ایران در مقایسه با سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه طی چهار دهه
- ۵..... ۱۳۸۸ تا ۱۳۸۱..... بررسی روند سطح برخورداری تسهیلات ارتباط جمعی خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های
- ۶..... بررسی روند مضیقگی ازدواج در ایران.....
- ۷..... بررسی عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضای مسکن..... بررسی مقایسه‌ای نظام ثبتی مرگ‌ومیر بین دو سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و علل کم‌ثبیتی آن در شهرستان کرج سال ۱۳۸۵.....
- ۸..... بررسی منابع آمارهای جمعیتی با تأکید بر داده‌های ثبتی.....
- ۱۰..... تحلیلی بر وضعیت مرگ‌ومیر در استان خراسان رضوی..... تحولات جمعیت‌شناختی نیروی کار در ایران طی دوره‌ی ۱۳۳۵-۱۴۰۰: تحلیل وضع سکونت، ترکیب
- ۱۱..... جنسی - سنی و وضع تحصیلی.....
- ۱۲..... تعیین حداقل جمعیت مناسب برای شهرهای ایران با استفاده از قاعده‌ی اندازه - مرتبه.....
- ۱۳..... تولید آمارهای ثبتی جمعیتی و روند افزایشی کیفیت و پوشش ثبت وقایع حیاتی در سازمان ثبت احوال
- ۱۴..... کشور.....
- ۱۵..... روند تحولات جمعیت، خانوار و تغییرات کمی و کیفی مسکن در کشور با نیم‌نگاهی به آینده.....
- ۱۶..... عوامل جمعیتی اجتماعی مؤثر بر وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی ۳۴-۲۰ ساله‌ی شهرستان
- ۱۷..... تهران.....
- ۱۸..... گذار جمعیت‌شناختی، پنجره‌ی فرصت، پاداش جمعیتی: به سوی یک سیاست جمعیتی جدید در ایران.....
- ۱۹..... گذار جمعیت‌شناختی در ایران، بررسی تغییرات باروری و مرگ‌ومیر ایران در دوره‌ی زمانی
- ۲۰..... ۱۲۵۰ تا ۱۴۳۰.....
- ۲۱..... مقایسه‌ی گذار سنی جمعیت ایران با کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه.....
- ۲۲.....
- ۲۳.....

- نسبت جمعیت شهری با قیمت مسکن در استان‌های کشور ۸۹-۷۵..... ۲۴
- نیازسنجی داده‌ها و آمارهای جمعیتی ایران و مقایسه‌ی آن با کشور ترکیه در نشریه‌های بین‌المللی با
تأکید بر آسیب‌شناسی تولید داده: چالش‌ها و الزامات سیاستی..... ۲۵

مقاله‌هایی که برای ارائه به شکل پوستر برگزیده شده‌اند:

- ارتقای وضعیت تولید و جمع‌آوری آمارهای جمعیتی و بهداشتی از طریق طراحی و اجرای زیج سلامت در
مناطق روستایی استان همدان ۱۳۹۰-۱۳۸۴..... ۲۶
- اهمیت مشارکت نیروی کار در دوره پنجره جمعیتی ایران..... ۲۸
- بررسی الگو و علل مرگ‌ومیر کودکان زیر ۵ سال روستایی استان خراسان شمالی در طی سال‌های ۸۹-
۸۴..... ۳۰
- بررسی تأثیر آموزش بر عملکرد نحوه‌ی آی. یو. دی. گذاری ماماها‌ی شاغل در بخش دولتی تحت
پوشش دانشگاه علوم پزشکی بیرجند..... ۳۱
- بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر تغییرات ساختار تقاضای آموزش عالی با استفاده از سرشماری‌های آماری و
پیش‌بینی تغییرات آن در افق ۱۴۰۴..... ۳۲
- بررسی تطبیقی رفتار باروری زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله‌ی ازدواج‌کرده‌ی ساکن در مناطق روستایی
شهرستان‌های روانسر و گیلانغرب..... ۳۳
- بررسی روند ساختارهای جمعیتی و بیکاری در استان ایلام و مقایسه‌ی آن با سطح کشوری..... ۳۴
- بررسی روند مهاجرت زنان به نقاط شهری شهرستان مشهد طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۶۵ و شناخت
عوامل مؤثر بر آن..... ۳۶
- بررسی وضع آمارهای ازدواج ثبتی در دهه‌ی ۸۵-۱۳۷۵ با در نظر گرفتن ملاحظات جمعیت‌شناختی..... ۳۷
- بررسی ویژگی‌ها و تغییرات نیروی کار ایران (۴۵-۱۳۸۵)..... ۳۸
- پویایی وضعیت زناشویی در ایران با تأکید بر مضیقه‌ی ازدواج طی سرشماری‌های ۸۵-۴۵..... ۴۰
- تأثیر استان‌های مهاجرپذیر و مهاجرفرست بر روند شهرنشینی و تراکم نسبی جمعیت در دو دهه‌ی
سرشماری (۱۳۷۵-۱۳۶۵) (۱۳۸۵-۱۳۷۵)..... ۴۱
- تحلیل و بررسی شاخص‌های جمعیت‌شناختی و بهداشتی شهرستان چادگان طی سال‌های ۱۳۸۸ -
۱۳۸۳..... ۴۳
- تنظیم خانواده و ارتقا رشد و تکامل کودکان..... ۴۴
- توزیع فراوانی و علل مرگ‌ومیر در بیماران بستری در بیمارستان‌های استان گلستان در سال ۸۵..... ۴۶
- چالش جدی سازمان ثبت احوال کشور در تولید آمار رویدادهای حیاتی..... ۴۸

رابطه‌ی استرس با فرسودگی شغلی در بهورزان شاغل در مرکز بهداشت شهرستان‌های بیرجند و قاین در سال ۱۳۸۹.....	۴۹
سیمای تحولات جمعیت در ایران و آینده‌نگری آن تا افق ۱۴۲۵ در ایران: الزامات سیاستی و چالش‌های فرا رو.....	۵۱
سیمای تحولات شاخص‌های مرگ‌ومیر در ایران و کشورهای منطقه‌ی آسیا و اقیانوسیه: گذشته، حال و چالش فرا رو.....	۵۳
شهرنشینی و مهاجرت با تأکید بر ایران.....	۵۵
فاصله‌های پیش‌بینی بوت استرپ برای احتمال مرگ‌ومیر.....	۵۶
فراوانی و علل بستری در بیمارستان‌های استان گلستان در سال ۱۳۸۸.....	۵۷
کشف ناهنجاری‌ها با صفت‌های آمیخته در داده‌های جمعیتی.....	۵۹
نقد و ارزیابی مستندات و مطالعات انجام‌شده در حوزه‌ی جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری: خلاءها، اولویت‌ها و الزامات سیاستی.....	۶۰
نگاهی به تحولات سالخوردگی در ایران.....	۶۲

انفجار سالمندان و نیازهای بهداشتی - درمانی: داشته‌ها و بایسته‌های ایران تا سال ۱۴۳۰

محمد امین کنعانی* و سید جواد حسینی*

چکیده. پیش‌بینی‌های جمعیت‌شناختی نشان می‌دهند رسیدن انبوه نوزادان متولد سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۰ به سنین سالمندی می‌تواند مشکلات زیادی را برای جامعه ایران تولید کند. این مقاله به منظور نمایش گستردگی و حدت یک نمونه از آن مشکلات و پیشنهاد یک راهکار مناسب برای مقابله با آن‌ها، با به کارگیری پیش‌بینی‌های سال ۲۰۰۶ سازمان ملل و نظریه دیوید فوت، سه نمونه از نیازهای پزشکی کل سالمندان را در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۳۰ در هر یک از سه زمینه مراکز، کادر و بیمه‌ها و تجهیزات درمانی، محاسبه کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهند در مورد مراکز، تا سال ۱۴۳۰ به سه برابر تخت‌های بیمارستانی، پنج برابر مراکز فیزیوتراپی و چهار برابر آزمایشگاه‌های موجود در ایران، نیاز خواهد بود. در محور دوم تا آن سال ایران به تربیت سالیانه چند صد متخصص طب سالمندی، هزاران میلیارد ریال برای درمان فقط سالمندان دیابتی و بخشی بزرگ از بودجه جاری برای آموزش پیشگیرانه نیاز خواهد داشت. برآورد خریداران مسن تجهیزات پزشکی، علاوه بر حجم عظیم نیازها، نشان‌دهنده‌ی میزان‌های افزایش و کاهش متفاوتی بوده و می‌تواند برای سرمایه‌گذاران راهنمای مفیدی باشد. مقایسه نیازهای پیش‌بینی‌شده با امکانات فعلی نشان می‌دهند که نظام سلامت ایران آماده مدیریت این نیازها نبوده و برنامه‌ریزی سریع برای پیش‌بینی و تأمین این نیازها، در کنار بهره‌گیری از راه‌های پیش‌گیری و استفاده از تجارب کشورهای دیگر، امری الزامی است.

واژگان کلیدی. پیش‌بینی‌های جمعیت‌شناختی، نسل انفجار نوزادان ایران، سالخوردگی جمعیت، جمعیت‌شناسی پزشکی، دیوید فوت.

---

* استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان

* کارشناس فیزیوتراپی و کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

بررسی پارامترهای جمعیتی موثر بر توسعه‌یافتگی کشور با تکیه بر نتایج سرشماری ۱۳۸۵

قدرت طاهری*، مامک ضیاییان** و پریسا بخشی***

چکیده. برای سنجش توسعه یافتگی در مناطق مختلف کشور شاخص‌های متعددی وجود دارد. از جمله شاخص‌های با اهمیتی که از آن‌ها می‌توان بهره برد، مشخصه‌های جمعیتی است. این تحقیق با این هدف صورت گرفته که پارامترهای جمعیتی موثر بر توسعه یافتگی در استان‌های مختلف کشور را با استفاده از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ شناسایی کرده و از این طریق بتواند استان‌های مختلف کشور را از نظر توسعه یافتگی مقایسه کند. در سنجش میزان اهمیت شاخص‌های مختلف از روش تحلیل مسیر استفاده شده است.

واژگان کلیدی. توسعه یافتگی، شهرنشینی، جمعیت فعال، بیکاری، اشتغال زنان با تحصیلات عالی، متوسط بعد خانوار، تراکم خانوار در واحد مسکونی، جوانی جمعیت، باسوادی زنان

---

* مدیر کل دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان، مرکز آمار ایران.

** کارشناس مسئول آمارهای ثبتی، دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان، مرکز آمار ایران.

*** کارشناس آمارهای ثبتی اقتصادی، دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان، مرکز آمار ایران.

بررسی تأثیر تحصیلات والدین بر سلامت کودکان (مطالعه‌ی موردی نقاط شهری شهرستان ورامین)

دکتر محمود قاضی طباطبایی* و حمیده حسن‌زاده**

چکیده. با توجه به افزایش امید به زندگی در کشورهای مختلف، توجه به افزایش امید زندگی همراه با سلامت معطوف شده است. و چون بسیاری اختلالها در بزرگسالی ریشه در کودکی فرد دارد، بررسی تعیین‌کننده‌های سلامت کودکان امری ضروری به نظر می‌رسد. از آنجا که کودکان در مراقبت از سلامت خود ناتوان هستند و در سنین کودکی خانواده مسئولیت پرورش کودک را به عهده دارند، باید به مطالعه شرایط خانوادگی بر سلامت کودک توجه کرد. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که تحصیلات والدین بیشترین تأثیر را در سلامت کودک دارد. در این پژوهش سعی کرده‌ایم تا با تحلیل ثانویه داده‌های موجود در مراکز بهداشتی شهرستان ورامین در خصوص قد متناسب با سن کودکان، به بررسی تأثیر تحصیلات والدین بر سلامت کودک در این منطقه از کشور بپردازیم و تئوریهای مرتبط با تحصیلات والدین را در این منطقه آزمایش یا بررسی کنیم. به همین منظور پرونده ۵۰۱ کودک مورد مطالعه قرار گرفت و نتایج نرم افزار SPSS، به وسیله رگرسیون لجستیک به روش Forward Stepwise تحلیل شد. نتایج بدست آمده حاکی از آن است که با استفاده از تحصیلات مادر بر سلامت کودک تأثیر معنی‌داری دارد. ولی رابطه تحصیلات پدر بر سلامت کودک بعد از کنترل تحصیلات مادر معنی‌دار نشد.

واژگان کلیدی. سلامت کودک، قد متناسب با سن، تحصیلات والدین.

---

* دانشیار گروه جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران
** کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

بررسی روند تغییرات شاخص‌های ازدواج در ایران در مقایسه با سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه طی چهار دهه‌ی گذشته (۱۹۷۰-۲۰۱۰)

دکتر فریده خلج‌آبادی فراهانی* و علی رحیمی**

چکیده. این مطالعه با هدف بررسی روند تغییرات شاخص‌های ازدواج در ایران در مقایسه با تعدادی از کشورهای آسیا و اقیانوسیه طی چهار دهه گذشته (۱۹۷۰-۲۰۱۰) انجام شده است. در این بررسی با در نظر گرفتن چند معیار اساسی، تعداد ۱۰ کشور از بخش‌های مختلف منطقه آسیا و اقیانوسیه انتخاب گردیده است. قسمت اعظم داده‌های این مطالعه نیز از اطلاعات شاخص‌های ازدواج بخش جمعیت سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۸ میلادی تهیه شده و علاوه بر آن از سایر منابع معتبر نیز استفاده شده است.

نتایج نشان می‌دهد که همه کشورهای منتخب این مطالعه، از نظر شاخص‌های مورد بررسی از یک الگوی یکسان پیروی نمی‌کنند. کشورهایی که در یک حوزه جغرافیایی قرار دارند، در برخی شاخص‌ها دارای الگوی نزدیک به هم هستند و در برخی شاخص‌ها، از یکدیگر متفاوتند. در برخی کشورها، شاخص‌های مربوطه با شدت بیشتری تغییر یافته اما برخی کشورها در مقابل تغییرات سریع، مقاومت نشان داده‌اند و شاخص‌های آنها به تدریج و با ملایمت بیشتری تغییر نموده است. با توجه به یافته‌ها به نظر می‌رسد که جدای از عوامل اقتصادی و شاخص‌های توسعه، عوامل فرهنگی تعیین‌کننده قوی‌تری در چگونگی تغییرات شاخص‌های ازدواج در برخی کشورهای منتخب به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی. سن ازدواج، میانگین سن ازدواج، پیش‌رسی ازدواج، تجرد قطعی، کشورهای آسیا و اقیانوسیه

---

* استادیار و مدیر گروه "جمعیت، بهداشت و تنظیم خانواده" مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
** کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس گروه "جمعیت، بهداشت و تنظیم خانواده" مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

بررسی روند سطح برخورداری تسهیلات ارتباط جمعی خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۸

داود روشن*، فریده باقری** و عبدالله صفری*

چکیده. با در نظر گرفتن اهمیت تلفن، تلفن همراه، رایانه و اینترنت و استفاده از آن در زندگی امروز و ورود آن به خانه‌ها و با توجه به نیازی که در عرصه زندگی اجتماعی به وجود آمده، میزان برخورداری از این امکانات به عنوان یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی وضعیت جامعه به شمار می‌رود. اهمیت برخورداری از این امکانات به حدی است که جزء شاخص‌های اهداف توسعه هزاره آورده شده است. هدف از این مقاله، ارائه تصویری از وضعیت برخورداری از تلفن، تلفن همراه، رایانه و دسترسی به اینترنت در خانوارهای شهری و روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۸ است. دسترسی به این اطلاعات می‌تواند در سیاست‌گذاری‌های مختلف مربوط به این تسهیلات بسیار مؤثر باشد.

واژگان کلیدی. سرشماری، تسهیلات، اینترنت، رایانه، تلفن همراه، گروه‌های هزینه، ارتباط جمعی.

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد آمار
** عضو هیأت علمی پژوهشکده آمار

بررسی روند مزیقه‌ی ازدواج در ایران

شهلا کاظمی‌پور* و وکیل احمدی**

چکیده. مقاله‌ی حاضر به اندازه‌گیری مزیقه‌ی ازدواج در ایران با روش نسبت جنسی وزنی پرداخته است. بررسی وضعیت ازدواج در ایران نشان می‌دهد نسبت همسررداری در سرشماری ۱۳۸۵ نسبت به سرشماری ۱۳۷۵ در همه‌ی گروه‌های سنی به‌ویژه دو گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله و ۲۵-۲۹ ساله برای هر دو جنس کاهش یافته است و این بیانگر افزایش سن ازدواج و به تأخیر انداختن سن ازدواج است. نتایج اندازه‌گیری مزیقه‌ی ازدواج در ایران نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۵ مزیقه‌ی ازدواج برای دختران بوده است اما در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ مزیقه‌ی ازدواج برای پسران خواهد بود و شدت آن نیز از مزیقه‌ی ازدواج دختران در سال ۱۳۸۵ بیشتر است. مزیقه‌ی ازدواج به تفکیک استان‌ها بر حسب گروه‌های سنی نیز متفاوت می‌باشد

واژگان کلیدی. ازدواج، زنان، مزیقه‌ی ازدواج.

---

* عضو هیئت علمی مرکز مطالعات جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

** دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان، گروه علوم اجتماعی

بررسی عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضای مسکن

علی رحیم‌پور*

چکیده. بخش مسکن که تأمین‌کننده‌ی واحدهای مسکونی (ملکی یا استیجاری) است، ارتباط پیشین و پسین فراوانی با سایر بخش‌های اقتصادی دارد. افزایش تقاضا در این بخش، تقاضا برای بسیاری از کالاها و خدمات دیگر را در پی خواهد داشت و تحرک اقتصادی بخش مسکن، دیگر بخش‌ها را نیز به حرکت وامی‌دارد.

این تحقیق بر آنست که عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضای بازار مسکن را بررسی نماید. از این رو بهای مصالح ساختمانی، قیمت زمین، نرخ خدمات ساختمانی، نرخ سود بانکی و عوامل غیر قیمتی مؤثر بر هزینه‌های ساخت و ساز به‌عنوان اجزای تشکیل‌دهنده‌ی بخش عرضه‌ی مسکن و درآمد، جمعیت، انتظارات و وام‌های بانکی به‌عنوان اجزای تشکیل‌دهنده‌ی تقاضای مسکن مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

واژگان کلیدی. مسکن، عرضه، تقاضا، نقدینگی، جمعیت، انتظارات، حباب.

---

* کارشناس اداره آمار اقتصادی - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

بررسی مقایسه‌ای نظام ثبتی مرگ‌ومیر بین دو سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و علل کم‌ثبتي آن در شهرستان کرج سال ۱۳۸۵

آذین جباریان

چکیده. به لحاظ اهمیت آمارهای انسانی، ثبت وقایع حیاتی در کشور ما، سابقه‌ای طولانی دارد و کوشش‌هایی که سازمان ثبت احوال در سال‌های اخیر در این زمینه انجام داده، موجب گردیده است در ثبت واقعه‌ی ولادت با موفقیت چشمگیر حدود ۹۸٪ در مهلت قانونی روبرو شود. اما ثبت وقایع مرگ و میر با کاستی‌هایی روبرو می‌باشد که استفاده از آن مستلزم بدست آوردن برآوردهایی از سطح مرگ و میر می‌باشد. جمع‌آوری و ثبت تعداد فوت‌های روی داده به دلایل مختلف از اهمیت بسیاری برخوردار است و می‌توان گفت که اهمیت مطالعه‌ی مرگ و میر در آن است که این شاخص‌ها نشان‌دهنده‌ی وضعیت بهداشت، سلامت و همچنین نشانگر وضع رفاه و توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه است.

با نگاهی دقیق به وضعیت مرگ و میر در کشور، متوجه فقدان آمار صحیح و دقیق و به‌روز سازمان‌های متولی امر می‌شویم. اختلاف در آمارها همواره نشان از این مطلب دارد که برنامه‌ریزی همه‌جانبه و کارآمدی برای ثبت به موقع فوت تدوین نگردیده است. سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در طول سال‌های گذشته همواره درصدی از خطا در واقعه‌ی مرگ جمع‌آوری شده‌ی خود داشته‌اند. این درصد خطا همواره از دلایل مشخصی تأثیر پذیرفته است. این پژوهش که مطالعه‌ای میدانی است به وسیله‌ی جمع‌آوری و مقایسه‌ی آمارهای فوت، همچنین با مراجعه به بازماندگان، سعی در بررسی علل دیرثبتي مرگ داشته است. با مقایسه‌ی آمارهای حاصل از این دو منبع در شهرستان کرج حدود ۳۲ درصد از افرادی که در سال ۱۳۸۵ شناسایی شده‌اند، تا سال ۱۳۸۸ فوت آنان ثبت نشده است که مهم‌ترین علت مطرح‌شده از سوی پاسخگویان (که عمدتاً از بستگان نزدیک متوفی بوده‌اند) عدم نیاز به ثبت فوت و عدم اطلاع از قانون، اظهار شده است.

این پژوهش، پژوهشی توصیفی-تبیینی است و روش مورد استفاده در این پژوهش، پیمایشی و اسنادی بوده است. همچنین نتایج حاصل از این پژوهش نشانگر وجود رابطه بین جنس، سن و محل سکونت متوفی (شهری و روستایی) با ثبت است و همچنین بین ثبت یا عدم ثبت و مالک بودن متوفی تفاوت

وجود دارد. با توجه به اینکه اعلام فوت عمدتاً توسط بستگان متوفی صورت می‌گیرد نقش آنان در ثبت مرگ، تعیین‌کننده بوده است به طوری که بین جنس، شغل، تحصیلات و تالمات روحی بستگان متوفی با ثبت واقعه، رابطه وجود دارد.

واژگان کلیدی. ثبت مرگ، مرگ‌ومیر، ثبت وقایع حیاتی، ثبت احوال.

بررسی منابع آمارهای جمعیتی با تاکید بر داده‌های ثبتی

تکتم پرویش* و محمدرضا محسنی**

چکیده. روند توسعه پایدار ریشه در شناخت کامل و بهنگام شاخص‌های توسعه در کشور و اطلاع دقیق و سریع از تحولات و تغییرات آن دارد. جمعیت و نیروی انسانی جوامع بعنوان مهمترین شاخص موثر بر توسعه و متاثر از آن است که نیاز به شناخت دقیق و بهنگام دارد. یکی از منابع اصلی دستیابی به اطلاعات جمعیتی، شاخص‌های ثبت وقایع حیاتی یا عبارت دیگر آمار انسانی می‌باشد. وظیفه ثبت وقایع در اکثر کشورها از جمله ایران بر عهده ثبت احوال گذاشته شده است که پیوسته در حال برنامه‌ریزی برای دستیابی به شاخص‌های نزدیک به صد در صد وقایع جمعیت انسانی جامعه می‌باشد. در حال حاضر دو پدیده مهم "دیر ثبتی" و "کم ثبتی" بعنوان مهمترین نیروهای به چالش کشنده آمارهای ثبت احوال شناخته شده‌اند. شناخت چگونگی وضعیت بروز و رسوخ این پدیده در آمارهای موجود سازمان ثبت احوال و بررسی دلایل و عوامل بروز این پدیده‌ها در این مقاله مورد توجه قرار گرفته و سعی شده است ضمن شناسایی مصداق‌های آن، راهکارهایی در جهت کاهش و رفع آن در زیر ساخت فرهنگی جامعه و نیز سیستم اداری دولتی و اختصاصاً سازمان ثبت احوال ارائه گردد.

واژگان کلیدی. آمارهای جمعیتی، ثبت وقایع حیاتی، دیر ثبتی، کم ثبتی

---

* کارشناس ارشد جمعیت شناسی - کارشناس آمار و جمعیت ثبت احوال خراسان رضوی.
** کارشناس ارشد جمعیت شناسی - معاون آمار و انفورماتیک ثبت احوال خراسان رضوی.

تحلیلی بر وضعیت مرگومیر در استان خراسان رضوی

حمید شایان*

چکیده. یکی از متغیرهای مهم جمعیتی، مرگومیر به‌ویژه بر حسب سنین مختلف و تبعات آن در فضای جغرافیایی سرزمین است که ضمن محاسبه‌ی امید به زندگی و میزان مرگومیر اطفال به‌عنوان دو شاخص توسعه‌ی انسانی، شناسایی مناطق مسأله‌دارتر را میسر می‌سازد. در این مقاله ۱۶ شهرستان استان خراسان رضوی بر اساس آمار متوفیات سال ۱۳۸۵ از نظر مرگومیر عمومی، مرگومیر ویژه‌ی سنی، امید به زندگی و مرگومیر استاندارد مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد شدت ضریب اختلاف مرگومیر عمومی (۰/۱۸۳) شهرستان‌ها عمدتاً تابع نسبت‌های بسیار متفاوت پیران است. ضرایب همبستگی، رابطه‌ی بین مرگومیر اطفال با فقر، تراکم در اطاق و مهاجرت را به‌صورت معکوس اثبات کرد، اما امید به زندگی با متغیرهای مستقل تحقیق رابطه‌ی معناداری نداشته است. بر اساس مرگومیر استاندارد، در شهرستان‌های مشهد، قوچان، سبزوار و درگز مرگومیر ثبت‌شده ۴ تا ۱۲ درصد بیشتر از متوسط استانی است، اما در چناران، کلات، سرخس، فریمان، گناباد، کاشمر، بردسکن و تایباد وضعیت بهتری وجود دارد. در مجموع مناطق مرزی در سنین ۶۵ سال به بالا از مرگومیر شدید - ۵۴ تا ۶۵ درصد - رنج می‌برند. به‌همین دلیل نسبت پیری آنها کمتر و با داشتن باروری بیشتر و جمعیت جوان‌تر، در حال حاضر میزان مرگومیر پایینی دارند.

واژگان کلیدی. مرگومیر عمومی، مرگومیر استاندارد، امید به زندگی، استان خراسان.

---

* دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی

تحولات جمعیت‌شناختی نیروی کار در ایران طی دوره‌ی ۱۳۳۵-۱۴۰۰

۱۴۰۰: تحلیل وضع سکونت، ترکیب جنسی - سنی و وضع

تحصیلی

علی قاسمی اردهایی* و رضا نوبخت**

چکیده. از محورهای مهم در مطالعات اجتماعی و اقتصادی، بحث نیروی کار است. با توجه به این‌که اندازه و کیفیت نیروی کار بستگی به متغیرهای عمده جمعیتی از جمله ترکیب سنی - جنسی و سطوح تحصیلی دارد، بنابراین نیروی کار مبحث مناسبی جهت پیوند اقتصاد و جمعیت‌شناسی است. هدف مقاله این است که پویایی شاخص‌های میزان فعالیت و میزان بیکاری (اشتغال) مردان و زنان در نقاط شهری و روستایی را بر حسب گروه‌های سنی و سطوح تحصیلی مورد مطالعه قرار دهد. داده‌ها از نتایج سرشماری ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ و نتایج آمارگیری نیروی کار ۱۳۸۸ به دست آمده است. برای نشان دادن وضعیت نیروی کار در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰، از روش ترکیبی پیش‌بینی جمعیت استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در طی شش سرشماری، درصد شاغلان ۳/۴ برابر و درصد بیکاران ۱۸/۸ برابر افزایش داشته است. این نتایج و همچنین برآورد شاغلان و بیکاران تا سال ۱۴۰۰ نشان دهنده بدتر شدن وضعیت نیروی کار در ایران است، این در حالی است که کشورمان از لحاظ نیروی انسانی بالقوه فعال ایده‌آل‌ترین وضعیت را می‌گذراند. اصلاحات ارضی، خشکسالی، قیمت نفت، جنگ، انقلاب و جایگاه روستا در برنامه‌های توسعه‌ای، از جمله عواملی هستند که میزان اشتغال (بیکاری) نقاط شهری و روستایی را بطور جداگانه تحت تأثیر قرار داده‌اند. در تمایز جنسیتی بازار کار نیز عواملی همانند پایین بودن سرمایه انسانی زنان، بالا بودن تقاضای کار از سوی مردان، ازدواج، حاملگی و پرورش کودک مؤثر بوده‌اند.

تراکم بیکاران در گروه‌های سنی جوان از دیگر چالش‌های نیروی کار ایران است. طی سه سرشماری اخیر، بیش از نیمی از بیکاران در دامنه سنی ۲۴-۱۵ ساله قرار داشتند. نسبتی از فشارهای وارد بر بازار کار در دهه ۸۰ ناشی از بیش زائی‌های دهه ۶۰ است. آن‌ها هم اکنون وارد بازار کار شده‌اند، در نتیجه

---

* دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور
** کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

فرصت اشتغال برای جوانان دهه ۸۰ محدودتر شده است. همچنین، نقاط روستایی نسبت به شهری، شدت بیکاری از سنین پایین‌تری (تقریباً از همان ۱۰ سالگی) شروع شده و بیکاران زن نسبت به مرد بیشتر در گروه‌های سنی جوان متمرکزند. نکته قابل توجه در تحولات سطوح تحصیلی شاغلان و بیکاران در طی سرشماری‌ها، افزایش درصد زنان بیکار دارای تحصیلات عالی نسبت به هم‌تاهای مرد طی دو سرشماری اخیر است.

واژگان کلیدی. نیروی کار، ترکیب سن شاغلان، میزان فعالیت، شکاف جنسی نیروی کار، نیروی کار نقاط شهری و روستایی، سطح تحصیلات بیکاران.

تعیین حداقل جمعیت مناسب برای شهرهای ایران با استفاده از

قاعده‌ی اندازه - مرتبه

شاپور سیفی* و صفورا عباسی**

چکیده. در سال ۱۳۳۵ تعداد ۱۹۹ شهر در ایران وجود داشته است که این تعداد در سال‌های ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب به ۲۷۲، ۳۷۳، ۴۹۸، ۶۱۲ و ۱۰۱۲ شهر افزایش یافته است. بنابراین، در دوره‌های بین دو سرشماری یعنی ۴۵-۱۳۳۵، ۵۵-۱۳۴۵، ۶۵-۱۳۵۵، ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵ تعداد شهرها به طور متوسط سالانه به ترتیب ۳/۲، ۲/۳، ۲/۱ و ۵/۲ درصد رشد داشته است. طی دهه ۸۵ - ۱۳۷۵ جمعیت کل کشور، جمعیت شهری، و تعداد شهرهای ایران به ترتیب ۱۱/۶، ۳۱/۱ و ۴۹/۸ درصد افزایش یافته است که به نظر می‌رسد بین رشد جمعیت کل، رشد جمعیت شهری و تعداد شهرها تناسب طبیعی وجود ندارد. به عبارت دیگر، در دهه مذکور تعداد شهرها به طور غیر عادی رشد کرده است. در اقتصاد شهری یکی از معادله‌های مهم کاربردی که برای بررسی توزیع اندازه شهرهای یک کشور وجود دارد، قاعده اندازه - مرتبه می باشد که حالت خاصی از قانون زیلف است. به منظور بررسی وضعیت توزیع اندازه شهرهای ایران و یافتن یک معیار جمعیتی مناسب برای تعریف نقاط شهری، با کمک نتایج حاصل از سرشماری سالهای ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵، و استفاده از روش OLS، نمای پارتو برآورد گردید. نتایج برآورد معادلات نشان می دهند که اضافه شدن شهرهای جدید در سرشماری سال ۱۳۸۵ باعث شده است توزیع اندازه شهرهای ایران ناهموارتر گردد. همچنین نتایج بدست آمده نشانگر آن است که اگر بخواهیم یک منطقه را به عنوان نقطه شهری در نظر بگیریم، آن منطقه باید حداقل جمعیتی بین ۲۰ تا ۳۰ هزار نفر داشته باشد. از این رو، پیشنهاد می‌شود مراجع مرتبط با تقسیمات کشوری، این تعداد جمعیت را به عنوان حد آستانه جمعیتی برای تعریف نقاط شهری مد نظر قرار داده تا در سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور از آن استفاده گردد. طرح جدید وزارت کشور که با هدف جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهر ارائه شده و در آن پیشنهاد شده، روستاهای بالای ۳۵۰۰ نفر به شهر تبدیل شوند، موضوعی است که اهمیت توجه به مطالعه‌ی حاضر را دوچندان می‌کند.

* دانشجوی دکتری اقتصاد شهری، دانشگاه شهید بهشتی.

** معاون سرشماری دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران.

واژگان کلیدی. توزیع اندازه شهر؛ قانون زیپف؛ قاعده اندازه - مرتبه؛ نمای پارتو؛ روش OLS؛ حد آستانه جمعیتی.

تولید آمارهای ثبتی جمعیتی و روند افزایشی کیفیت و پوشش ثبت وقایع حیاتی در سازمان ثبت احوال کشور

علی اکبر محزون*

چکیده. ایجاد و بهره‌برداری از پایگاه اطلاعات جمعیت کشور در سازمان ثبت احوال به منظور ثبت وقایع حیاتی در تمامی سطوح این سازمان از طریق شبکه اختصاصی تا سطح ادارات کل و ادارات ثبت احوال سراسر کشور این امکان را فراهم آورده که به محض ثبت یک واقعه در ادارات ثبت احوال، اطلاعات در پایگاه اطلاعات جمعیت کشور ذخیره گردیده و تهیه گزارش‌های آماری از اطلاعات موجود در هر دوره زمانی امکان‌پذیر باشد.

همچنین، ایجاد «ستاد طرح پوشش ثبت وقایع حیاتی» در کشور و «شبکه‌ی اعلام» متشکل از منابع کسب اطلاعات وقایع حیاتی در شهرها (بیمارستان‌ها، زایشگاه‌ها و آرامستان‌ها)، «ثبت‌یاران» (شامل خانه‌های بهداشت و مراکز درمانی روستاها، دهیاری‌ها، شوراهای اسلامی، دفاتر روستایی، بسیج و آموزگاران نهضت سواد آموزی، تعاونی روستایی یا عشایری) و «یاوران ثبت» (منابع کسب اطلاعات وقایع حیاتی در روستاها و مناطق عشایری) که بالغ بر ۴۰ هزار نفر را شامل می‌شود نیز پوشش ثبت وقایع حیاتی در شهرها و روستاها را در سال‌های اخیر به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش داده است. اقدامات فوق باعث گردیده تا با ارتقای ابعاد کیفیت داده‌های ثبتی و استقرار کامل نظام آمارهای ثبتی در این سازمان، وضعیت تولید آمار و اطلاعات ثبتی جمعیتی در کشور به طور چشمگیری بهبود یافته و با تحقق این امر، زمینه‌های بسیار مناسبی برای محاسبه شاخص‌های جمعیتی، پایش تحولات جمعیتی، اتخاذ سیاست‌های جمعیتی و تدوین برنامه‌های اجرایی متناسب فراهم گردد. در این مقاله، سعی شده تا روند این بهبود با ارائه شاخص‌های کیفی و کمی مربوطه نشان داده شود.

واژگان کلیدی. آمارهای ثبتی جمعیتی، کیفیت آمارهای ثبتی، نظام آمارهای ثبتی، وقایع حیاتی، پوشش ثبت وقایع حیاتی

---

* سازمان ثبت احوال کشور - دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت

روند تحولات جمعیت، خانوار و تغییرات کمی و کیفی مسکن در کشور با نیم‌نگاهی به آینده

الهام فتحی*

چکیده. شواهد علمی و تجربی گویای آن است که نیاز به مسکن از نظر کیفی و کمی، تحت تاثیر روندها و گرایش‌های جمعیتی قرار دارد. در واقع این دو پدیده یعنی جمعیت و مسکن هر یک بر دیگری اثر دارد و از آن تاثیر می‌پذیرد. از یک سو تغییر در تعداد، ساخت سنی و جنسی جمعیت، ازدواج، باروری، مرگ و میر، نوع و بافت خانوارها نیاز به مسکن را دگرگون می‌سازد و از سوی دیگر فراهم بودن یا نبودن مسکن و دیگر ویژگی‌های آن، بر روند تغییرات جمعیت اثر می‌گذارد. بنابراین می‌توان گفت مناسب‌ترین شیوه‌ی بررسی این دو پدیده بررسی توأم آن‌ها است.

امروزه پژوهشگران در اکثر کشورهای در حال توسعه به این نتیجه رسیده‌اند که تعریف مسکن به یک واحد مسکونی محدود نمی‌شود، بلکه کل محیط مسکونی را در بر می‌گیرد. در دومین اجلاس اسکان بشر (۱۹۹۶) که در استانبول برگزار شد، مسکن مناسب چنین تعریف شده است: "سرپناه مناسب تنها به معنای وجود یک سقف بالای سر هر شخص نیست، سرپناه مناسب، یعنی آسایش مناسب، فضای مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، روشنایی تهویه و سیستم گرمایی مناسب، زیر ساخت‌های اولیه از قبیل آبرسانی، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت مناسب زیست محیطی، عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و قابل دسترسی از نظر کار و تسهیلات اولیه که همه‌ی این موارد باید باتوجه به استطاعت مردم تامین شود."

در اصل سی و یک قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز دسترسی به مسکن مناسب حق خانواده ایرانی محسوب شده است. سرپناه مناسبی که بتواند انسان را در برابر شرایط جوی مصون نگهداشته به ساکنانش آرامش، سلامت و شادابی عرضه کند.

شایان ذکر است که شاخص‌های کمی و کیفی مسکن در میان شاخص‌های مسکن، مناسب‌ترین ابزار اندازه‌گیری پیشرفت و تحقق هدف‌های کلی مسکن است. به گونه‌ای که با استفاده از این شاخص‌ها می‌توان کلیه سطوح فردی و جمعی را مورد ارزیابی قرارداد.

---

* کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی - کارشناس دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری - مرکز آمار ایران

با توجه به اهمیت بررسی وضع مسکن و ارتباط آن با جمعیت در این مقاله پس از مطالعه اقلام آماری در سرشماری های نفوس و مسکن، روند تحولات جمعیت، خانوار و واحدهای مسکونی و شاخص های کمی و کیفی مسکن در کشور طی ۴۰ سال اخیر بررسی و سپس به چالش های اقتصاد مسکن پرداخته شده است. بر اساس این بررسی وضعیت مسکن در طی ۴۰ سال اخیر شاهد دوره های رکود و رونق تورمی بوده است. نیاز به مسکن با افزایش جمعیت تشدید و با کاهش آن تعدیل می شود و این نکته ای است که کمتر مورد عنایت برنامه ریزان قرار گرفته و در این میان افزایش نسبت شهرنشینی نیز بعد خانوار را در کل جامعه تقلیل داده و بر سرعت رشد آن می افزاید.

واژگان کلیدی. جمعیت، خانوار، مسکن، شاخص های کمی و کیفی مسکن.

عوامل جمعیتی اجتماعی مؤثر بر وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی ۲۰-۳۴ ساله‌ی شهرستان تهران

حسین محمودیان* و مرجان رشوند**

چکیده. منابع انسانی از مهم‌ترین عوامل در روند توسعه‌ی هر جامعه‌ای است. بدون شک، نیروی انسانی از غنی‌ترین سرمایه‌های هر کشور و استفاده‌ی صحیح از آن جزو مهم‌ترین الویت‌ها در رسیدن به رشد و توسعه محسوب می‌شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی و عوامل جمعیتی اجتماعی مؤثر بر آن صورت گرفته است. در این مطالعه از روش تحلیل ثانویه استفاده شده است. جامعه آماری، کلیه فارغ‌التحصیلان ۲۰-۳۴ ساله آموزش عالی شهرستان تهران براساس ۲ درصد داده‌های خام سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ می‌باشد. یافته‌های این پژوهش در بخش توصیفی حاکی از آن است که مردان بیش‌تر در رشته مهندسی، تولید و ساخت، و زنان بیش‌تر در رشته علوم اجتماعی، بازرگانی و حقوق فارغ التحصیل شده‌اند. بیش از ۸۵ درصد شاغلین فارغ التحصیل مزدو حقوق بگیر بخش عمومی و خصوصی هستند. مردان بیش از پنج برابر زنان صاحب پست‌های مدیریتی می‌باشند. مردان بیش‌تر به دلیل کار و زنان بیش‌تر به دلیل پیروی از خانوار طی ده سال گذشته مهاجرت داشته‌اند. نتایج تحلیل دو متغیره فارغ‌التحصیلان مرد نشان داد که عوامل اجتماعی اعم از سطح تحصیلات و رشته تحصیلی بر میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان تاثیرگذار نبوده در حالیکه تمامی متغیرهای حوزه عوامل جمعیتی نظیر جنس، سن، وضع تاهل، مهاجرت‌های اخیر و مهاجرت طول عمر بر میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان تاثیرگذار بوده است. در حالی که نتایج تحلیل دو متغیره بین زنان نشان می‌دهد که به جز دو متغیر مهاجرت‌های اخیر و داشتن فرزند، بین تمامی متغیرهای مستقل اعم از متغیرهای جمعیتی و اجتماعی با متغیر وابسته رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین نتایج تحلیل چند متغیره که با استفاده از روش رگرسیون لجستیک انجام شد، نشان می‌دهد که متغیرهای جمعیتی درصد بیش‌تری از تغییرات اشتغال فارغ‌التحصیلان مرد را پیش‌بینی می‌کند و متغیر مهم‌تری در مقایسه با متغیر اجتماعی می‌باشد این در حالی است که در بین فارغ‌التحصیلان زن متغیرهای اجتماعی به موازات

---

* دانشیار گروه جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران
** کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

متغیرهای جمعیتی بر اشتغال فاعالتحصیلان تاثیرگذار بوده و در نتیجه متغیرهای اجتماعی درصد بیش تری از تغییرات اشتغال فاعالتحصیلان زن را پیش بینی می کنند.

واژگان کلیدی. اشتغال، بیکاری، فارغالتحصیلان آموزش عالی، اشتغال فاعالتحصیلان، ویژگی های جمعیتی و اجتماعی فاعالتحصیلان.

گذار جمعیت‌شناختی، پنجره‌ی فرصت، پاداش جمعیتی: به سوی یک سیاست جمعیتی جدید در ایران

حاتم حسینی*

چکیده. هدف از این مقاله، بررسی پدیده‌ی گذار جمعیت‌شناختی در ایران و آثار و پیامدهای آن است. تمرکز مقاله بر الگوی تغییرات جمعیت و چشم‌انداز آینده‌ی آن با تأکید ویژه بر مفهوم پنجره‌ی فرصت و پاداش جمعیتی است. داده‌ها عموماً از نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن ایران، برآوردها و پیش‌بینی‌های صورت گرفته توسط افراد و سازمان‌های مختلف از جمله بخش جمعیت سازمان ملل متحد در زمینه‌ی باروری، مرگ و میر و رشد و تغییرات جمعیت اقتباس شده است. بر پایه‌ی این بررسی، ایران در آستانه‌ی ورود به مرحله‌ی سوم گذار جمعیت شناختی است. پنجره‌ی فرصت که در آستانه‌ی سرشماری ۱۳۸۵ به روی جمعیت ایران گشوده شده، و پاداش جمعیتی بالقوه‌ی نهفته در پس آن طلیعه‌ی یک فرصت طلایی اقتصادی برای ایران است. براساس پیش‌بینی سناریوی حد وسط بخش سازمان ملل متحد (۲۰۰۹)، پنجره‌ی فرصت از سال ۱۳۸۴ تقریباً به مدت چهار دهه به روی جمعیت ایران باز خواهد ماند. با توجه به زمان‌بندی پنجره‌ی فرصت، استفاده‌ی بهینه از این امکان بالقوه‌ی اقتصادی مستلزم مدیریت و تبدیل آن به پاداش جمعیتی است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود ضمن بازنگری در سیاست‌های تنظیم خانواده و کنترل موالید، سیاست جمعیتی جامعی برای مدیریت پنجره‌ی فرصت، تداوم برنامه‌ها تنظیم خانواده به منظور کاهش نیاز برآوردننده‌ی تنظیم خانواده، جلوگیری از تولدهای ناخواسته و سقط جنین‌های عمدی و در نهایت آمادگی برای رویارویی با پیامدهای گریزناپذیر گذار در ساختار سنی و سالخورده‌ی جمعیت اتخاذ شود.

واژگان کلیدی. گذار جمعیت‌شناختی، پنجره‌ی فرصت، سالخورده‌ی جمعیت، پاداش جمعیتی، سیاست جمعیتی، نیاز برآوردننده‌ی تنظیم خانواده.

---

* استادیار جمعیت‌شناسی گروه علوم اجتماعی - دانشگاه بوعلی سینا

گذار جمعیت شناختی در ایران: بررسی تغییرات باروری و مرگ‌ومیر ایران در دوره زمانی ۱۲۵۰ تا ۱۴۳۰

محمد ترکشوند*

چکیده. نظریه گذار شرحی است بر گذار از میزان تولد و مرگ زیاد به کم. از جمله نظریه‌پردازان آن می‌توان به تامپسون (۱۹۲۹)، لندری (۱۹۴۵)، کارساندرز (۱۹۳۶)، نوتشتاین (۱۹۴۵) و بلاکر (۱۹۴۷) اشاره کرد. الگوی گذار جمعیت شناختی اساساً توصیفی است از آنچه که واقعاً در اروپا و آمریکای شمالی به وقوع پیوسته است. اگرچه در برخوردی اجمالی این الگو ممکن است در پیش‌بینی آینده جمعیت شناختی سایر نقاط نیز معتبر باشد، ولی ارزش پیش‌بینی آن به دلایلی چون: تفاوت در زمان طی شدن گذار، علل گذار و وقایع غیر منتظره‌ای که در طی آن ممکن است رخ بدهد، محدود است. در نتیجه می‌توان گفت که وجود این عوامل ایجاب می‌کند که برای هر منطقه و هر کشور مطالعه‌ای جداگانه در زمینه مؤلفه‌های شکل‌دهنده مراحل گذار جمعیت صورت گیرد و بدین ترتیب درک بهتری از این پدیده به دست آید.

هدف اصلی در این مطالعه، بررسی نوسانات در میزان‌های مرگ‌ومیر و زادوولد در ایران و چگونگی ورود به مراحل گذار جمعیت و مطابقت با الگوی آن می‌باشد. لذا با الگو گرفتن از تئوری بلاکر و با استفاده از داده‌های موجود در مورد باروری و مرگ‌ومیر ایران، به زمان‌بندی مراحل گذار در ایران به شرح زیر پرداختیم: (۱) مرحله اول (تعادل اولیه)، دوران قبل از سال ۱۲۸۵، (۲) مرحله دوم (شروع گذار)، از ۱۲۸۵ تا ۱۳۶۵، (۳) مرحله سوم از ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۵، (۴) مرحله چهارم (تعادل ثانویه) از ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۵، و (۵) مرحله پنجم از ۱۴۲۰ به بعد.

واژگان کلیدی. گذار جمعیت شناختی، گذار مرگ‌ومیر، گذار باروری، تئوری‌های گذار، مراحل گذار، اشکالات تئوری گذار، گذار جمعیت شناختی ایران

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

مقایسه‌ی گذار سنی جمعیت ایران با کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه

محمود مشفق* و قربان حسینی**

چکیده. بررسی زمینه‌های تاریخی روند رشد جمعیت در کشورهای در حال توسعه نظیر کشور ایران روشن می‌سازد که رشد جمعیت در دهه ۸۰ نسبت به دهه‌های قبل کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است. از سوی دیگر با افزایش امید به زندگی در نتیجه پیشرفت‌های پزشکی و بهبود شرایط بهداشت جمعیت، تعداد بیشتری از جمعیت به سن سالخوردگی می‌رسند که نیاز به حمایت اجتماعی دارند. کشور ایران مرحله انتقال ساختار سنی از جوانی به سالخوردگی را تجربه می‌کند. هدف از این مقاله مقایسه گذار سنی جمعیت ایران با کشورهای منتخب توسعه یافته و در حال توسعه است. دوره زمانی بررسی از ۱۹۵۰ تا ۲۱۰۰ می‌باشد. روش تحقیق در این مقاله تحلیل ثانویه بوده، یعنی داده‌های این بررسی از برآوردهای اخیر بخش جمعیت سازمان ملل متحد اقتباس شده است. نتایج این مقاله از کاهش جمعیت زیر ۱۴ سال که از شاخصهای جوانی جمعیت محسوب می‌شود - افزایش سالخوردگی و زنانه شدن سالخوردگی در کشورهای مورد مطالعه بخصوص ایران تا سال ۲۱۰۰ را دارد.

واژگان کلیدی. گذار سنی، کشورهای توسعه یافته، کشورهای در حال توسعه، مراحل سالمندی جمعیت، نسبت وابستگی.

---

* دکترای جمعیت‌شناسی و عضو هیات علمی مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
** کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس پژوهشی مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

نسبت جمعیت شهری با قیمت مسکن در استان های کشور

احمدرضا کنعانی* و محمد معنوی**

چکیده. در این تحقیق به بررسی رابطه جمعیت شهری با قیمت مسکن در استان های کشور پرداخته شده است. از این رو، ۳۰ استان کشور بر اساس درصد تراکم ساختمانی به ۴ گروه تقسیم شده اند. البته استان تهران به تنهایی یک گروه را در اختیار داشته است. مقطع زمانی ۸۷-۱۳۷۵ از این مبنای آمارهای جمعیتی، سالنامه های آماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ می باشد. سال ۱۳۸۹ به این خاطر است که متوسط یک متر مربع مسکونی (زمین + بنا) توسط بانک مرکزی - اداره آمار اقتصادی - دایره آمار ساختمانی، تا سال ۱۳۸۹، در دسترس بوده است. نتایج نشان می دهند که علیرغم رکود اقتصادی در بخش مسکن، هنوز منطق اقتصادی بر رفتارهای تولیدکنندگان و مصرف کنندگان بخش مسکن حاکم است. بدین معنا که در استان هایی که جمعیت بیشتری داشته اند، قیمت مسکن کماکان از دیگر استان هایی که جمعیت کمتری داشته اند، بیشتر بوده و توانسته اند سرمایه گذاری بیشتری را در بخش مسکن جذب نمایند.

واژگان کلیدی. جمعیت، مسکن، تراکم نسبی، تراکم ساختمانی، کوچندگان، کلانشهرها

---

* اداره آمار اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

** اداره آمار اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نیازسنجی داده‌ها و آمارهای جمعیتی ایران و مقایسه‌ی آن با کشور ترکیه در نشریه‌های بین‌المللی با تأکید بر آسیب‌شناسی تولید داده: چالش‌ها و الزامات سیاستی

نادر مطیع حق‌شناس* و سربیه حیدری**

چکیده. یکی از مهمترین اصول در مجموعه‌ی نظام برنامه‌ریزی هر کشور، اصل جامعیت اطلاعات و داشتن آمار دقیق و به هنگام است. لزوم حرکت هم‌جهت سیستم آماری و نظام برنامه‌ریزی ایجاد می‌کند که نیازهای اطلاعاتی برنامه از نظر آماری مورد تشخیص، بررسی و ارزیابی قرار گیرند. هدف اصلی مقاله، تشخیص کم و کسری اقلام اطلاعاتی داده‌های سرشماری و ثبتی در آمارهای جمعیتی ایران در نشریات بین‌المللی در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۸ در راستای ظرفیت‌سنجی منابع آماری کشور می‌باشد. روش پژوهش به صورت اسنادی-تحلیلی است. جامعه‌ی آماری در این بررسی، در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۸ و نشریه‌های (Demographic Year Book) سالنامه‌های جمعیتی بین‌المللی سرشماری و ثبتی می‌باشد. چارچوب نظری مطالعه مبتنی بر نظریه‌ی کافمن، برای تحلیل شکاف بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب اقلام اطلاعاتی موجود تولید شده و مورد نیاز تولید نشده می‌باشد. پس از بررسی میزان تطابق آمارهای سرشماری و ثبتی ایران در منابع اطلاعات ملی (سرشماری‌ها و آمارهای ثبتی) در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ با سالنامه‌های جمعیتی بین‌المللی ۱۹۹۶ و ۲۰۰۶، به مقایسه‌ی وضعیت تعداد اقلام اطلاعاتی سرشماری و ثبتی تولید شده و نشده‌ی ایران با کشور ترکیه به‌عنوان کشور مبنا و انعکاس آن‌ها در سالنامه‌های جمعیتی بین‌المللی پرداخته شده است.

واژگان کلیدی. نیازسنجی، خلاء آماری، سالنامه‌ی آماری جمعیت.

---

* عضو هیئت علمی و مدیر گروه جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
** کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و پژوهشگر

ارتقای وضعیت تولید و جمع‌آوری آمارهای جمعیتی و بهداشتی از طریق طراحی و اجرای زیج سلامت در مناطق روستایی استان همدان ۱۳۹۰-۱۳۸۴

ناهید جعفری*، طاهره عزیزی مطلق** و زهره فضلی***

چکیده. در طی چند سال گذشته به دلیل تغییرات جدی در اپیدمیولوژی بیماری‌ها و چرخش الگوی بیماری‌ها از بیماری‌های واگیر به بیماری‌های غیر واگیر، کشور نیازمند تغییراتی اساسی در نظام ارائه خدمات و به دنبال آن نظام اطلاعات مدیریت سلامت می‌باشد. از آنجا که یکی از مهم‌ترین علل عدم همزمانی تغییرات ساختار و برنامه در نظام‌های سلامت با تغییر شرایط محیطی، فقدان یک نظام اطلاعات یکپارچه و نبود ابزاری صحیح و کامل که بتوان کل اطلاعات بهداشتی را در یک جا جمع‌آوری و در یک مجموعه‌ی کلی در کنار نظام سلامت کشور همراه داشته باشد وجود ندارد و زیج حیاتی به عنوان عصاره و سمبول ارائه‌ی خدمات بهداشتی در مناطق روستایی بیانگر ابعاد مختلف فعالیت‌های به‌روز نمی‌باشد و محدودیت آن در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی بخش بهداشت دلیل دیگری بر ضرورت بازنگری محسوب می‌گردد که با پیش‌بینی جداول لازم می‌توان داده‌های مورد نیاز را فراهم کرد تا شاخص‌های بهداشتی مورد نیاز را محاسبه نمود و نظام مبتنی بر پایش و ارزشیابی را قوت بخشید. با توجه به این ضرورت، زیج سلامت که شامل ۱۷ جدول و هر جدول در خصوص جمع‌آوری قسمتی از فعالیت‌های بهداشتی انجام شده در نظام سلامت می‌باشد، به عنوان یک ابزار جمع‌آوری اطلاعات بهداشتی طراحی شده که طی ۵ سال پایلوت در ۵۷۰ خانه‌ی بهداشت تحت پوشش استان همدان اجرا و روند تکاملی خود را با اعمال نظرات کارشناسی و کارکنان اجرائی، آموزش کلیه‌ی رده‌های پرسنلی درگیر و پایش مستمر و ارزشیابی سالیانه طی نموده و نسخه‌ی نهایی شده‌ی آن با توجه به مفهوم رنگ‌ها به صورت رنگی در اختیار واحدهای بهداشتی درمانی قرار گرفته شده است (پیوست شماره‌ی ۲) و بیش از ۳۰۰ شاخص جمعیتی و بهداشتی از اطلاعات مندرج در آن قابل استخراج می‌باشد.

* متخصص پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات مدیریت سلامت و توسعه‌ی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی گلستان

** کارشناس ارشد مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز بهداشت استان همدان، گروه توسعه‌ی شبکه

*** کارشناس ارشد مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، دانشگاه علوم پزشکی همدان

واژگان کلیدی. زیج حیاتی، زیج سلامت، شاخص‌های سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان.

اهمیت مشارکت نیروی کار در دوره پنجره جمعیتی ایران

زهرا نظامی‌وند چگینی*

چکیده. در مقاله با استفاده از داده‌های سرشماری سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵، به بررسی روند و تحولات مشارکت زنان و مردان ایران در نیروی کار می‌پردازیم. سپس به پنجره جمعیتی ایران و فرصتی که در اثر تغییرات در ترکیب سنی جمعیت برای توسعه اقتصادی کشور پیش می‌آید اشاره می‌کنیم و تاثیری که نرخ مشارکت در نیروی کار می‌تواند بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها در دوره پنجره جمعیتی داشته باشد، را مورد توجه قرار می‌دهیم.

بررسی تحولات نیروی کار ایران در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۳۵-۱۳۸۵ نشان می‌دهد نرخ مشارکت کل از ۱۳۳۵ تا ۱۳۷۵ روندی نزولی داشته ولی در سال ۱۳۸۵ اندکی افزایش یافته است، البته بخشی از این افزایش نرخ مشارکت به دلیل تغییر در تعریف فرد شاغل در سرشماری سال ۱۳۸۵ است. در روند کاهشی نرخ مشارکت کل جمعیت در سنین فعالیت نقش نرخ مشارکت مردان بیشتر بوده است به دلیل اینکه زنان همواره سهم اندکی از جمعیت فعال را به خود اختصاص داده‌اند و نرخ مشارکت زنان هیچگاه از ۱۲ درصد فراتر نرفته است. نرخ مشارکت کل در سال ۱۳۸۵ کمتر از ۴۰ درصد است. بنابر نتایج سرشماری ۱۳۸۵، بیش از ۷۰ درصد جمعیت کشور در سنین فعالیت قرار دارند که از آن به عنوان پنجره جمعیتی یاد می‌شود ولی کمتر از ۴۰ درصد آن‌ها در نیروی کار مشارکت دارند و بقیه هیچ نقشی در تولید کشور ندارند.

مقایسه میزان‌های مشارکت در نیروی کار کشورمان با کشورهای پیشرفته و بسیاری از کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد این شاخص در کشورمان پایین‌تر از کشورهای دیگر است و به ویژه مشارکت زنان اختلافی زیادی با زنان کشورهای دیگر دارد.

پنجره جمعیتی به دوره‌ای اطلاق می‌شود که در مسیر گذار جمعیتی بعد از کاهش نسبتاً سریع سطح باروری و ثبات نسبی سطح مرگ‌ومیر، نسبت کم‌سالان در جمعیت تقلیل پیدا می‌کند و سهم جمعیت بالقوه فعال (۶۴-۱۵ساله) از کل جمعیت به بیشترین مقدار می‌رسد. در نتیجه برای مدتی کوتاه (شامل چند دهه) شرایط بسیار مساعد جمعیتی برای رشد بالقوه اقتصادی فراهم می‌شود.

---

* کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی.

با توجه به تغییرات ساختار سنی جمعیت کشور، ایران در سال ۱۳۸۵ وارد پنجره جمعیتی شده است و در حدود چهار دهه این دوره به طول می‌انجامد و بعد از آن جمعیت به سرعت به سمت ساختاری سالخورده به پیش می‌رود.

کشورهایی از جمله کشورهای شرق آسیا در دوره پنجره جمعیتی خود رشد اقتصادی قابل توجهی را تجربه کرده‌اند. نکته قابل توجه اینکه، این کشورها از نرخ‌های بالای مشارکت زنان و مردان در نیروی کار برخوردار بوده‌اند و از همه توان بالقوه خود در این دوره برای رشد و توسعه اقتصادی استفاده کرده‌اند. پنجره جمعیتی فرصت بی‌نظیر برای رشد و توسعه اقتصادی کشور خواهد بود، ولی به صورت خودکار عمل نمی‌کند بلکه پتانسیل و نیرویی بالقوه است که در صورت هدایت و برنامه‌ریزی می‌تواند به فعل درآمد که خود نیازمند محیط و بستر اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سیاسی مناسب است. بنابراین سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور باید به این فرصت تاریخی و تکرار ناپذیر جمعیتی توجه نموده و با ایجاد زیرساخت‌های مناسب، زمینه ایجاد اشتغال و افزایش مشارکت نیروی کار به‌خصوص زنان را به منظور بهره‌برداری حداکثری از این فرصت فراهم نمایند.

واژگان کلیدی. مشارکت زنان و مردان در نیروی کار، میزان‌های فعالیت، پنجره جمعیتی ایران، توسعه اقتصادی

بررسی الگو و علل مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال روستایی استان خراسان شمالی در طی سال‌های ۸۹-۸۴

زهرا حسینی خوشان*، دکتر مریم پورآدینه* و نسیم سراج اکبری***

چکیده. ترسیم دقیق چهره مرگ و میر کودکان در جامعه، به منظور شناسایی علل بروز و یا عوامل قابل اجتناب در مرگ و طراحی مداخله، به منظور حل مشکلات و جلوگیری از وقوع مرگ‌های مشابه، از جمله مهم‌ترین راهکارها برای ارتقای سلامت کودکان است.

این مطالعه یک مطالعه توصیفی، تحلیلی گذشته‌نگر بوده که روش جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش ثبتی و استفاده از کلیه ذیح‌های حیاتی شهرستان‌های تحت پوشش استان در طی ۶ سال از ابتدا تأسیس استان تاکنون بوده است که در ابتدا میزان مرگ و میر با نرم‌افزار ذیح حیاتی محاسبه و سپس علت مرگ و میر استخراج و بعد از آن مهم‌ترین علت‌ها و الگوی مرگ و میر مشخص و تعیین گردید. نمونه‌های مطالعه حاضر کل مرگ‌های اتفاق افتاده در طی سال ۸۹-۸۴ بوده است.

نتایج نشان می‌دهند که مهم‌ترین علت‌های مرگ و میر در سال‌های ۸۴ تا ۸۹ بعد از سایر علل مربوط به ناهنجاری‌های مادرزادی، نارسی نوزاد، سوانح و حوادث بوده است. همچنین مشخص شد که الگوی مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال روستایی استان خراسان شمالی تقریباً در طی سال‌های ۸۹-۸۴ ثابت بوده، فقط در سال ۸۴ مهم‌ترین علت بعد از سایر علل مربوط به نارسی ولی در سال‌های بعد مهم‌ترین علت بعد از سایر علل که ناهنجاری‌های مادرزادی بوده است و با توجه به این که الگوی مرگ و میر در استان خراسان شمالی تقریباً مطابق الگوی کشوری است بنابراین باید مداخلات لازم هماهنگ با کشور و مداخلات بومی جهت کاهش میزان مرگ و میر انجام پذیرد.

واژگان کلیدی. مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال روستایی، ذیح حیاتی، ناهنجاری مادرزادی، نارسی نوزاد، سوانح و حوادث و مسمویت‌ها.

* کارشناس مسئول بهداشت و تنظیم خانواده معاونت بهداشتی - دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی

** مدیرگروه سلامت خانواده و جمعیت - دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی

*** کارشناس گسترش و توسعه شبکه - دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی

بررسی تأثیر آموزش بر عملکرد نحوه‌ی آی. یو. دی. گذاری ماماهای شاغل در بخش دولتی تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

فریبا غلامعلی نژاد*

چکیده. آی. یو. دی. یکی از مؤثرترین روش‌های پیشگیری از بارداری است و موفقیت در استفاده از آن ارتباط تنگاتنگی با انتخاب مناسب فرد متقاضی و دانش و مهارت ارائه‌کننده‌ی خدمت دارد. این مطالعه به منظور تعیین تأثیر آموزش بر عملکرد نحوه‌ی آی. یو. دی. گذاری ماماها‌ی شاغل در بخش دولتی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند در سال ۸۹ در استان خراسان جنوبی انجام شده است.

این مطالعه یک مطالعه‌ی کارآزمایی بالینی از نوع قبل و بعد از (Quazie experimental) روش نمونه‌گیری به صورت سرشماری بود. بر این اساس همه‌ی ماماها‌ی آی. یو. دی. گذار شاغل در بخش دولتی تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی بیرجند در مطالعه وارد شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ی استاندارد چک لیست بررسی مهارت ارائه‌ی خدمت آی. یو. دی. گذاری معاونت سلامت وزارت متبوع از طریق مشاهده تکمیل شد. داده‌ها پس از جمع‌آوری در نرم‌افزار SPSS وارد و به وسیله‌ی آزمون‌های آماری T-Test زوج شده، T-Test مستقل و ANOVA در سطح $\alpha=0/05$ آنالیز شد.

با توجه به معنی‌دار بودن مقایسه‌ی میانگین نمره‌ی must، غیر must و کل نمره نسبت به قبل از مداخله، برگزاری کارگاه‌های آموزشی عملی با هدف نهادینه شدن روند سیستماتیک آی. یو. دی. گذاری و توجه بیشتر به پایش ماماها باعث بالا بردن آگاهی و عملکرد ماماها و در نهایت استقبال از روش خواهد بود.

واژگان کلیدی. تأثیر، آموزش، عملکرد ماما، آی. یو. دی.، خراسان جنوبی.

---

* کارشناس جمعیت و تنظیم خانواده، معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی بیرجند

بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر تغییرات ساختار تقاضای آموزش عالی با استفاده از سرشماری‌های آماری و پیش‌بینی تغییرات آن در افق ۱۴۰۴

نازی محمدزاده اصل*، قدرت طاهری** و فاطمه فهیمی‌فر***

چکیده. از سرمایه انسانی به عنوان یکی از مهمترین منابع توسعه اقتصادی یاد می‌شود. دقیقاً بر مبنای این نقطه نظر، مطالعات زیادی به منظور بررسی اثرات آموزش بر توسعه اقتصادی از هر دو جنبه نظری و تجربی انجام گرفته است بطوریکه ویژگی‌های کیفی انسان اعم از آموزش، تخصص، مهارت، دانش، خلاقیت و نوآوری را می‌توان از مهمترین دلایل ارتقا و بهبود ظرفیت تولیدی افراد جامعه دانست. امروزه آموزش عالی به عنوان یکی از ارکان مهم توسعه همواره مورد توجه سیاست‌گذاران بوده است. بطوریکه وظیفه مهم تربیت نیروی انسانی عمدتاً در این بخش انجام می‌گیرد. تحولات جمعیتی، درآمدی و تغییر خواست‌ها و سلیق جوانان باعث شده است که امر آموزش عالی متأثر از عوامل مختلف باشد. به همین جهت آموزش صرفاً از شکل کالایی عمومی که دولت به عنوان پشتوانه اصلی تولید آن بوده، خارج شده و به دلیل حضور بخش خصوصی در ارائه و تولید آن حتی ماهیتی لوکس یافته است. چنین تحولاتی لزوم بررسی‌های آماری را در خصوص روند متقاضیان آموزش عالی، عوامل مؤثر بر تقاضا و مهمترین عواملی که بر تقاضای آموزش عالی در آینده مهم هستند را تأکید می‌کند.

در این مقاله بدنبال بررسی تحلیلی عوامل مؤثر بر تغییرات ساختار تقاضای آموزش عالی با استفاده از نتایج عمومی نفوس و مسکن سال‌های مورد نظر بوده و بر این اساس پیش‌بینی تغییرات آن در افق ۱۴۰۴ انجام می‌گیرد.

---

* عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

** مدیر کل دفتر محاسبه شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان مرکز آمار ایران.

*** کارشناس ارشد اقتصاد.

بررسی تطبیقی رفتار باروری زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله‌ی ازدواج کرده‌ی ساکن در مناطق روستایی شهرستان روانسر و گیلانغرب

قربان حسینی* و حاتم حسینی**

چکیده. هدف از انجام این پژوهش بررسی تفاوت باروری، در مناطق روستایی دو شهرستان روانسر و گیلانغرب می‌باشد. در این پژوهش به دنبال این هستیم که آیا مناطق روستایی این دو شهرستان با وجود تفاوت‌های فرهنگی از لحاظ رفتار باروری با هم تفاوت دارند یا خیر و اینکه چه عواملی در باروری زنان مناطق روستایی این دو شهرستان مؤثر است. این مطالعه به روش پیمایشی انجام شده و ۵۵۰ نفر از زنان متأهل ۴۹-۱۵ ساله به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند که ۲۲۰ زن از مناطق روستایی شهرستان روانسر و ۳۳۰ زن از مناطق روستایی شهرستان گیلانغرب بوده‌اند. نظریه‌ای که به‌عنوان چارچوب نظری در این تحقیق از آن استفاده شده است، ترکیبی از نظریه‌های اقتصادی-اجتماعی باروری است. نتایج پژوهش نشانگر آن است که متغیرهای سن زن، تعداد فرزندان ایده‌آل، استفاده از وسایل جلوگیری، تحصیلات زن، تصمیم‌گیری زن در امور منزل عمده‌ترین عوامل مؤثر بر تفاوت باروری در مناطق روستایی روانسر و گیلانغرب بوده‌اند و توانسته‌اند بیش از ۶۵/۲ درصد از واریانس رفتار باروری پاسخگویان را تبیین نمایند.

واژگان کلیدی. باروری، مناطق روستایی، متغیرهای جمعیتی، متغیرهای اقتصادی-اجتماعی، روانسر و گیلانغرب.

---

* کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و کارشناس مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
** استادیار جمعیت‌شناسی دانشگاه بوعلی سینا

بررسی روند ساختارهای جمعیتی و بیکاری در استان ایلام و مقایسه آن با سطح کشوری

اسحاق قیصریان*

چکیده. در هر جامعه تعداد جمعیت تاثیر بسزایی بر وضعیت اقتصادی آن جامعه دارد اما چگونگی ساختار سنی یک جمعیت از اهمیت بیشتری در این زمینه برخوردار است. جوامع ممکن است از نظر اقتصادی اهداف گوناگونی داشته باشند اما یکی از اهداف مهم اقتصادی آن‌ها ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری است که برای رسیدن به این هدف لازم است زمینه‌ها و زیرساخت‌های لازم مهیا گردد. هدف اصلی این مقاله بررسی رابطه ساختارها و تحولات جمعیتی و بیکاری است. برای رسیدن به این هدف، با بهره‌گیری از داده‌ها و آمارهای سرشماری، از روش تحقیق اسنادی و کتابخانه‌ای و از نظریه «پنجره جمعیتی» و نظریه «گذار جمعیتی» استفاده شده است. تحولات جمعیت در استان ایلام و کل کشور نشان می‌دهد که ساختار سنی جمعیت آن‌ها پس از سال ۱۳۶۵ تغییر کرده است به نحوی که از جمعیت زیر ۱۵ سال کاسته شده و به جمعیت ۶۴-۱۵ ساله افزوده شده است. کاهش شدید جمعیت زیر ۱۵ ساله در استان ایلام و کل کشور به دلیل کاهش میزان مولید است که این امر انتقال جمعیتی را تسریع می‌کند. طی سی سال گذشته، درصد جمعیت فعال و غیرفعال کل کشور و استان ایلام از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۸۵ روند مشابهی را طی کرده‌اند. بالاترین بار تکفل خالص در استان ایلام در سال ۱۳۶۵ مشاهده شده است. در سال ۱۳۸۵، بار تکفل خالص در کل کشور به ۳/۳ رسیده است یعنی هر فرد شاغل علاوه بر خودش ۲/۳ نفر دیگر را از نظر اقتصادی باید تأمین نماید. مقدار میزان مشارکت اقتصادی برای استان ایلام از سال ۱۳۷۵ دارای روند افزایشی بوده است با این حال این افزایش هنوز به میزان مشارکت اقتصادی قبل از دهه ۱۳۶۵ نرسیده است. میزان بیکاری در کشور طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ دارای روند افزایشی بوده است که بیشترین مقدار آن در سال ۱۳۶۵ مشاهده شده است ولی پس از آن در سال ۱۳۷۵ کاهش یافته و در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. در استان ایلام میزان بیکاری دارای نواساناتی بوده که طی دهه‌های اخیر این میزان افزایش یافته است. نرخ بیکاری استان ایلام در بین استان‌های کشور بالا بوده بنحوی که در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ رتبه سوم بیشترین نرخ بیکاری را به خود اختصاص داده است.

* دانشجوی دکترای جامعه‌شناسی - مدرس مجتمع آموزش عالی پیامبر اعظم(ص) - مرکز تربیت معلم شهید مدرس ایلام.

واژگان کلیدی. ساختار جمعیتی، بیکاری، بارتکفل، جمعیت فعال و غیر فعال، استان ایلام.

بررسی روند مهاجرت زنان به نقاط شهری شهرستان مشهد طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۸۵ و شناخت عوامل مؤثر بر آن

نرگس جعفری*

چکیده. هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی تحولات مهاجرت زنان به نقاط شهری شهرستان مشهد و عوامل مؤثر بر آن است. به همین دلیل با به کارگیری داده‌ها و جداول سرشماری و همچنین داده‌های ۲ درصد سرشماری که برای سال ۱۳۸۵ در اختیار بود، وضعیت زنان مهاجر را مورد مطالعه قرار دادیم. جامعه‌ی آماری، در این مطالعه، کلیه زنان مهاجر به شهر مشهد طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۸۵ می‌باشد که آمار آن از نتایج سرشماری استخراج شده است. در بخشی که از داده‌های ۲ درصد سرشماری استفاده شد، نمونه‌های انتخاب‌شده توسط مرکز آمار ایران استخراج شده است.

در این پژوهش به بررسی عوامل مهم مهاجرت زنان به شهرستان مشهد و رابطه‌ی آنان با متغیرهای اساسی چون میزان سواد، بعد مسافت، مدت اقامت و سن پرداخته‌ایم. بر اساس یافته‌های تحقیق مهمترین نتایج به دست آمده حاکی از آن است که علاوه بر سن و جنس، عوامل متفاوتی از قبیل تحصیلات، مسافت و مهمتر از همه پیروی از خانوار نقش مهمی را در مهاجرت زنان ایفا می‌کنند.

واژگان کلیدی. مشهد، مهاجرت زنان، علت مهاجرت، مدت اقامت، وضعیت سواد.

---

*کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، مدرس دانشگاه

بررسی وضع آمارهای ازدواج ثبتی در دهه ۸۵-۱۳۷۵ با در نظر گرفتن ملاحظات جمعیت‌شناختی

سارا بامداد* و راضیه وطن‌پرست**

چکیده. ازدواج یکی از وقایع چهارگانه و از مهم‌ترین آمارهای جمعیتی است که تعداد و میزان آن هر ساله از سوی سازمان ثبت احوال منتشر می‌شود. این آمارها به دلیل استمرار در گردآوری و تولید، به عنوان رکن اساسی و پایه‌ای در برنامه‌ریزی و تحلیل و تبیین شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه، در صورتی می‌تواند کاربرد داشته باشد که صحیح، معتبر و قابل اعتماد باشد. در این مقاله بنا به اهمیت و ضرورت بررسی آمارهای ازدواج از حیث دقت و اعتبار، به بررسی روند رشد و تغییرات آن و مقایسه آن با جمعیت در معرض واقعه ازدواج پرداخته‌ایم. نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که رشد در تعداد و میزان واقعه ازدواج در کشور، نقاط شهری و خصوصاً نواحی روستایی بیش از آنکه متأثر از تغییرات ساختار سنی کشور باشد، متأثر از افزایش در ثبت واقعه ازدواج است. بنابراین باید به دنبال راهی بود تا بتوان خطاهای ثبت را به حداقل رساند و رشد واقعی ازدواج را از تأثیر ایجاد و گسترش دفاتر ثبت بر نوسانات این واقعه، جدا کرد.

واژگان کلیدی. آمارهای ثبتی ازدواج، جمعیت در معرض واقعه ازدواج، ساختار سنی جمعیت.

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی - دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران
** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی - دانشگاه تهران

بررسی ویژگی‌ها و تغییرات نیروی کار ایران (۱۳۴۵-۱۳۸۵)

علی‌اصغر مهاجرانی*

چکیده. هدف این مقاله بررسی ویژگی‌های نیروی کار ایران و تغییراتی است که در چهار دهه گذشته (۱۳۴۵-۱۳۸۵) از نظر کمی و کیفی داشته است. در این فاصله رشد نیروی کار بیش از رشد جمعیت بوده که دلیل آن تغییر ساخت سنی جمعیت و افزایش میزان مشارکت در نیروی کار بوده است. تا سال ۱۳۶۵ نیروی کار رشدی کمتر از رشد کل جمعیت داشته، ولی از آن پس نیروی کار رشدی بیش از رشد کل جمعیت داشته است. به‌ویژه در دهه ۷۵-۸۵ رشد نیروی کار ایران ۳/۹ درصد، حدود ۲/۵ برابر رشد جمعیت بوده است. در طی چهاردهه گذشته، جز در دهه ۶۵-۷۵، میزان رشد بیکاران بیش از شاغلان بوده است.

در طی سال‌های ۴۵ تا ۸۵، نسبت شاغلان در بخش‌های اقتصادی، وضع شغلی و گروه‌های عمده شغلی تغییرات عمده داشته است که بیشترین تغییر در نسبت و اندازه بخش خدمات مشاهده می‌شود که نسبت شاغلان آن از ۲۴/۵ به ۴۷/۹ درصد و تعداد شاغلان آن حدود ۵/۵ برابر شده است. از نظر وضع شغلی، نسبت کارفرمایان حدود سه برابر شده، در حالی که از نسبت کارکنان مستقل و کارکنان فامیلی کاسته شده و نسبت مزد و حقوق‌بگیران بخش عمومی و خصوصی نوسان داشته است. در مجموع از سهم شاغلان در بخش عمومی کاسته شده و بر سهم شاغلان در بخش خصوصی افزوده شده است.

نتایج نشان می‌دهد که در طی شش سرشماری، درصد شاغلان ۳/۴ برابر و درصد بیکاران ۱۸/۸ برابر افزایش داشته است. این نتایج و همچنین برآورد شاغلان و بیکاران تا سال ۱۴۰۰ نشان دهنده بدتر شدن وضعیت نیروی کار در ایران است، این در حالی است که کشورمان از لحاظ نیروی انسانی بالقوه فعال ایده‌آل‌ترین وضعیت را می‌گذراند. اصلاحات ارضی، خشکسالی، قیمت نفت، جنگ، انقلاب و جایگاه روستا در برنامه‌های توسعه‌ای، از جمله عواملی هستند که میزان اشتغال (بیکاری) نقاط شهری و روستایی را بطور جداگانه تحت تأثیر قرار داده‌اند. در تمایز جنسیتی بازار کار نیز عواملی همانند پایین بودن سرمایه انسانی زنان، بالا بودن تقاضای کار از سوی مردان، ازدواج، حاملگی و پرورش کودک مؤثر بوده‌اند.

---

* دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

تراکم بیکاران در گروه‌های سنی جوان از دیگر چالش‌های نیروی کار ایران است. طی سه سرشماری اخیر، بیش از نیمی از بیکاران در دامنه سنی ۲۴-۱۵ ساله قرار داشتند. نسبتی از فشارهای وارد بر بازار کار در دهه ۸۰ ناشی از بیش زائی‌های دهه ۶۰ است. آن‌ها هم اکنون وارد بازار کار شده‌اند، در نتیجه فرصت اشتغال برای جوانان دهه ۸۰ محدودتر شده است. همچنین، نقاط روستایی نسبت به شهری، شدت بیکاری از سنین پایین‌تری (تقریباً از همان ۱۰ سالگی) شروع شده و بیکاران زن نسبت به مرد بیشتر در گروه‌های سنی جوان متمرکزند. نکته قابل توجه در تحولات سطوح تحصیلی شاغلان و بیکاران در طی سرشماری‌ها، افزایش درصد زنان بیکار دارای تحصیلات عالی نسبت به همتهای مرد طی دو سرشماری اخیر است.

واژگان کلیدی. نیروی کار، ترکیب سن شاغلان، میزان فعالیت، شکاف جنسی نیروی کار، نیروی کار نقاط شهری و روستایی، سطح تحصیلات بیکاران.

پویایی وضعیت زناشویی در ایران با تأکید بر مضیقه‌ی ازدواج طی سرشماری‌های ۸۵-۱۳۴۵

ملیحه علی ماندگاری*

چکیده. هدف از نگارش مقاله‌ی حاضر بررسی وضعیت زناشویی و مضیقه‌ی ازدواج در ایران با تحلیل ثانویه و اتکا بر داده‌های سرشماری طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۵ می‌باشد. شاخص‌هایی که با استفاده از آمارهای ثبتي ازدواج و طلاق و آمارهای جمعیتی به دست می‌آیند، نشانگر بروز تحولاتی در وضعیت زناشویی کشور است. این امر که معلول تغییرات ساختار جمعیتی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است به تبع خود بر ساختار جامعه از ابعاد مختلف تأثیر خواهد گذارد.

با اینکه ازدواج در ایران مبتنی بر پیش‌رسی و فراگیری در محدوده‌ی سنی بوده، لیکن طی شش سرشماری به‌طور کلی شاهد افت این دو ویژگی هستیم. از سوی دیگر افزایش شدید نرخ رشد جمعیت در اوایل دهه‌ی ۱۳۶۰ همراه با وجود اختلاف سنی بین زوجین، عدم تعادلی را در وضعیت افراد آماده‌ی ازدواج ایجاد کرده است.

نتایج محاسبه‌ی شاخص‌های AR (شاخص فراهمی) و COR (شاخص مقایسه‌ای شانس ازدواج) با در نظر گرفتن سطح تحصیلات و محل اقامت و گسترده کردن دامنه‌ی تفاوت سنی دو جنس تا ۱۰ سال، وجود مضیقه‌ی ازدواج و شانس بسیار کمتر ازدواج زنان نسبت به مردان را به وضوح در سال ۱۳۸۵ نشان داده است، هرچند که این وضعیت برای زنان با تحصیلات متوسطه در سال ۱۳۸۵ نسبت به ۱۰ سال قبل در سرشماری ۱۳۷۵ تا حدی بهبود یافته است.

البته باید ذکر شود که این عدم تعادل در تعداد دو جنس در سن ازدواج دائمی نیست و با تغییر در ساخت سنی جمعیت و ورود نسل‌های متولد در دوره‌ی کاهش باروری به سنین ازدواج از بین می‌رود. انتظار می‌رود تا سال ۱۳۹۰ تنگنای ازدواج برای دختران وجود داشته باشد و در دهه‌ی ۱۳۹۰ شاهد این مضیقه‌ی ازدواج (هرچند نه چندان زیاد) برای پسران باشیم.

واژگان کلیدی. ازدواج، مضیقه‌ی ازدواج، نسبت جنسی، شاخص فراهمی جفت، شاخص مقایسه‌ای شانس.

* دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران و بورسیه‌ی هیئت علمی دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه یزد

تأثیر استان‌های مهاجرپذیر و مهاجرفرست بر روند شهرنشینی و تراکم نسبی جمعیت در دو دهه سرشماری (۱۳۶۵-۱۳۷۵) (۱۳۷۵-۱۳۸۵)

معصومه مؤمن طایفه*

چکیده. مهاجرت یکی از مهم‌ترین عواملی است که در توزیع جغرافیایی جمعیت و روند شهرنشینی جمعیت تأثیر عمده‌ای دارد. توزیع جغرافیایی جمعیت با توجه به عوامل طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و عوامل اداری و سیاسی در کشور یکسان نبوده است و پراکندگی جمعیت در بعضی نقاط کمتر و در بعضی از نقاط بیشتر است. در این مقاله با استفاده از داده‌های سرشماری، استان‌های مهاجرپذیر و مهاجرفرست در فاصله سال‌های دو دهه سرشماری (۱۳۶۵-۱۳۷۵) و (۱۳۷۵-۱۳۸۵) مورد بررسی قرار گرفته است و با مشخص شدن استان‌های مهاجرپذیر و مهاجرفرست در این دو دهه سرشماری نقش مهاجرت بر روند شهرنشینی و تراکم نسبی جمعیت بیان شده است. نتایج نشان می‌دهد که در مجموع طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ مجموع قدر مطلق خالص مهاجرت استان‌های کشور برابر ۱۱۲۶۵۳۴ نفر بوده که در میان ۲۶ استان کشور در سال ۱۳۷۵ استان‌های تهران، اصفهان، خوزستان، قم، سمنان و یزد به ترتیب دارای بیشترین خالص مهاجرپذیری بوده‌اند و در ۲۰ استان دیگر خالص مهاجرت منفی بوده یعنی مهاجرفرست بوده‌اند. همچنین طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ مجموع قدر مطلق خالص مهاجرت استان‌های کشور برابر با ۱۷۹۴۵۰۴ نفر بوده است که در سال ۱۳۸۵ استان‌های تهران، یزد، قم، بوشهر، گلستان، اصفهان، سمنان، مازندران، گیلان، خراسان رضوی، مرکزی و قزوین به ترتیب دارای بیشترین میزان مهاجرپذیری بوده‌اند. بنابراین با توجه به نتایج حاصل از خالص مهاجرت‌های بین استانی و این که استان‌های مهاجرپذیر کشور در دوره ۱۳۶۵-۱۳۷۵ تنها ۶ استان و در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ به ۱۲ استان رسیده است و نظر به اهمیت نقش مهاجرت در توزیع جمعیت در کشور می‌توان نتایج این مطالعه را در برنامه‌ریزی جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی به خصوص در توزیع جغرافیایی لحاظ نمود تا به توزیع جمعیتی متناسب با امکانات استان‌های کشور دست یافت. همچنین نتایج نشان می‌دهند که نسبت شهرنشینی در کشور طی ۵۰ ساله اخیر بیش از دو برابر شده و از رقم ۳۱/۴ درصد به ۶۸/۵ درصد رسیده

* کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی - سازمان ثبت احوال کشور

است. با افزایش مهاجرت‌های بین استانی در ایران شاهد توزیع نابرابر جمعیت در شهرهای کشور می‌باشیم و حل مسئله بی‌تعدالی در نظام توزیع جمعیتی در سطح ملی و منطقه‌ای که در واقع منشاء بسیاری از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است به یک برنامه جامع نظام اسکان جمعیت و آمایش سرزمینی در سطح ملی منطقه‌ای نیاز دارد.

واژگان کلیدی. خالص مهاجرت، مهاجرت پذیر، مهاجرت فرست، شهرنشینی، تراکم نسبی.

تحلیل و بررسی شاخص‌های جمعیت‌شناختی و بهداشتی شهرستان چادگان طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۳

روح‌اله لک* و محسن نادری بنی**

چکیده. هدف اصلی تحقیق تحلیل و بررسی شاخص‌های جمعیتی شهرستان چادگان از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ می‌باشد. چارچوب نظری تحقیق ترکیبی از نظریه‌های انتقال جمعیت و توسعه اجتماعی-اقتصادی می‌باشد. اطلاعات جمعیتی خام به‌عنوان معیار ورود در طی این سالها مورد تحلیل دموگرافیک قرار گرفت. تحقیق از نوع توصیفی و به روش اسنادی انجام گردید.

طبق نتایج تحقیق، جمعیت شهرستان در طی شش سال کاهش چشمگیر داشته، میزان تولید خام، مرگومیر خام، مرگومیر زیر یکسال و مرگومیر زیر پنج سال شهرستان از استاندارد کشورمان و استانی بالاتر بوده، درصد پوشش تنظیم خانواده دچار تغییرات فراوان و نسبت جنسی تفاوت‌های زیادی با استاندارد دارد. میزان ناخالص تجدید نسل نیز تغییر چندانی نداشته است.

کاهش رشد جمعیت به دلایلی از جمله مهاجرت، عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی، سیاست‌های جمعیتی و یا مجموعه‌ای از عوامل فوق بوده است. ضعف بهداشتی در منطقه و کمبود امکانات باعث گردیده تا میزان مرگومیر در حد بالایی نسبت به استان و کشور قرار داشته باشد. عدم ثبت دقیق و عدم دقت در اعلام گزارش نیز از مشکلات مربوط به آمارهای داده شده می‌باشد.

واژگان کلیدی. شاخص‌های جمعیتی، شاخص‌های بهداشتی.

---

* کارشناسی بهداشت عمومی: چادگان شبکه بهداشت و درمان شهرستان چادگان واحد پیشگیری و مبارزه با بیماری‌ها
** کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی: چادگان شبکه بهداشت و درمان شهرستان چادگان واحد پیشگیری و مبارزه با بیماری‌ها

تنظیم خانواده و ارتقا رشد و تکامل کودکان

سهیلا خزاعی*، عاطفه خوشنواز** و سعید خزاعی***

چکیده. روند کنترل جمعیت و تنظیم خانواده به جوامع باستانی در نژادها و ادیان مختلف باز می‌گردد و از سالیان دور از دوره‌ی پیامبران بزرگ چون موسی، پیامبر قوم یهود و زرتشت پیامبر باستانی ایران مورد توجه ادیان بوده است. مستندات، سابقه‌ی کنترل موالید را ۴۰۰۰ سال قبل در مصر، ۱۶۰۰ سال قبل در هند، ۱۳۰۰ سال قبل در چین و ۲۰۰۰ سال قبل در یونان و ایران نشان می‌دهند. برنامه‌ریزی برای خانواده و تمامی زمینه‌های زندگی یک اصل اساسی در اسلام می‌باشد و توجه خاصی به نیکوکاری، پاکدامنی و خوشبختی و رفاه انسانی معطوف گردیده است. قرآن کریم مادران را به فاصله‌گذاری بین فرزندان تا سی ماه سفارش می‌نماید که شامل حداقل شش ماه دوران بارداری و دو سال دوران شیردهی می‌باشد. در سوره‌ی احقاف (آیه‌ی ۴۶) قرآن می‌فرماید: " دوران بارداری و از شیر گرفتن سی ماه می‌باشد". در سوره‌ی بقره (آیه‌ی ۲۳۳) نیز می‌فرماید: " مادرانی که می‌خواهند به‌طور کامل کودکان خود را شیر دهند باید دو سال کامل این کار را انجام دهند". حضرت محمد صلی ... علیه و آله، شیردهی کودکان توسط شیر مادر باردار را منع می‌فرماید. صاحب نظران اهل شیعه و سنت نیز فتاوی خود را در حمایت از فاصله‌گذاری بین فرزندان و دوران شیردهی بر اساس فرموده‌های قرآن کریم بنا نهاده‌اند.

تنظیم خانواده در مقیاس خانوادگی وسیله‌ای برای فاصله‌گذاری بین فرزندان و تعیین تعداد فرزندان است و در مقیاس اجتماعی یکی از راه‌های برقراری تعادل میان توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و میزان رشد جمعیت است. هدف غایی طرح تنظیم خانواده ارتقای سطح سلامت و بهداشت خانواده‌ها و فراهم نمودن زمینه‌ی مناسب برای نهادینه کردن مراقبت‌های همه جانبه و عادلانه از کودکان در جامعه‌ی اسلامی است. در واقع تنظیم خانواده روشی برای توانمندسازی خانواده‌ها در راستای داشتن آگاهانه و آزادانه‌ی تعداد دلخواه فرزندان است به‌گونه‌ای که سلامت مادر، کودک و خانواده در پی این توانمندی ارتقاء یابد.

* عضو هیات علمی - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

** کارشناس ارشد بهداشت مادر و کودک - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

*** پزشک خانواده

بر اساس تحقیقات انجام شده کم شدن ذخایر بدن مادر، زایمان زودرس، کم شدن توان شیردهی مادر، رقابت بین فرزندان، افزایش مرگ کودکان به دنبال افزایش تعداد زایمان‌ها و افزایش مرگ کودکان در زایمان‌های خارج از محدوده‌ی سنی از جمله عواملی است که در سلامت و تکامل کودکان تأثیر فراوان دارد. فاصله‌ی کوتاه بین بارداری‌ها و زایمان‌ها باعث می‌شود که مادر فرصت کافی نداشته باشد تا پس از بارداری، زایمان و شیردهی ذخایر تغذیه‌ای بدن خود را جایگزین کند، بنابراین فاصله‌ی کوتاه بین بارداری‌ها و زایمان‌ها سبب کم شدن انرژی، وزن و توده‌ی بدنی مادر می‌شود. بدیهی است که تغذیه‌ی ناقص مادر، تغذیه و رشد کودک را تحت تأثیر قرار داده و بر شانس زنده ماندن کودک تأثیر منفی خواهد گذاشت.

برای هر دولت، سرمایه‌گذاری هوشمندانه به معنای سرمایه‌گذاری در برنامه‌ای با کیفیت بالاست و کیفیت برنامه‌هاست که چشم‌اندازهای بلندمدت کشورها را محقق می‌سازد. کودکان آسیب‌پذیرترین اعضای هر جامعه هستند و دولت متعهد در قبال شیرخوران و نوپایان، و بزرگترین حامی و سرمایه‌ی آینده، حال و هر روز زندگی کودکان نوپاست. تضمین فردایی با کیفیت برای همه‌ی فرزندانمان و آینده‌های مولد برای کشورمان نیازمند توجه بیشتر به سه سال اول زندگی کودکان ایران و فاصله‌گذاری مناسب بین فرزندان است. افزایش تعداد بارداری‌ها و زایمان‌ها، بدون فاصله‌گذاری مناسب بین بارداری‌ها و زایمان‌های مکرر باعث افزایش میزان مرگ و میر کودکان، مشکلات عاطفی و جسمی عدیده در آن‌ها خواهد شد و کودکان قادر به استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌هایی که خداوند رحمن در آن‌ها به ودیعت گذاشته نخواهند بود.

واژگان کلیدی. کنترل جمعیت، تنظیم خانواده.

توزیع فراوانی و علل مرگ‌ومیر در بیماران بستری در بیمارستان‌های استان گلستان در سال ۸۵

محمدرضا هنرور*، رویا بامیار و حسن خورشیا

چکیده. درصد فراوانی و علل شایع مرگ و میر در استان و مقایسه‌ی آن با سایر جوامع از اقدامات مهمی است که می‌تواند به برنامه‌ریزی جهت مقابله با مهمترین علل مرگ و میر و ارتقای سلامت جامعه کمک کند.

این مطالعه‌ی توصیفی تحلیلی بر روی کلیه‌ی متوفیان سال ۸۵ در ۱۶ بیمارستان استان گلستان که بر اساس نرم‌افزار ADS9 (سیستم جمع‌آوری اطلاعات بیماران بستری) صورت گرفت. در این نظام کلیه‌ی موارد فوت در نرم‌افزار ثبت شده و در نهایت به نرم‌افزار ADS9 report منتقل گردید. سپس اطلاعات حاصل در برنامه‌های آماری، بازخوانی شده و شاخص‌های مختلف توصیفی از آن‌ها استخراج گردید. با توجه به اینکه کدگذاری علل مرگ در این برنامه بر اساس طبقه‌بندی بین‌المللی بیماری‌ها (ICD10) است، مهمترین علل مرگ در هر فصل بیماری با توجه به گروه‌های سنی و جنسی مورد مقایسه قرار گرفت.

در سال ۸۵ در مجموع ۱۱۴۰۰۰ مورد بستری و ۲۳۱۳ مورد مرگ در بیمارستان‌های استان در برنامه‌ی ADS9 ثبت شده است. از این تعداد ۱۳۹۰ نفر (۶۰/۳٪) مرد و ۹۱۷ نفر (۳۹/۶٪) زن بودند. میانگین سنی فوت‌شدگان $24 \pm 53/7$ سال (میانگین سنی در مردان $52/5$ سال و در زنان $55/6$ سال) بود. بین میانگین سن هنگام فوت در دو گروه زنان و مردان اختلاف معنی‌داری وجود نداشت ($p\text{-value}=0/6$ ، $t=-1/5$ ، $df=1929$).

از ۲۳۱۳ مورد مرگ گزارش شده از بیمارستان‌ها، بیماری‌های سیستم گردش خون با ۵۷۸ مورد (۲۹/۷٪) شایع‌ترین علل فوت بوده‌اند؛ در این گروه سکته‌ی قلبی (انفارکتوس حاد میوکارد) و سکته‌ی مغزی (stroke) به ترتیب دو علت عمده‌ی مرگ بوده‌اند؛ همچنین میانگین سنی فوت‌شدگان ناشی از بیماری‌های سیستم گردش خون $16/9 \pm 63/2$ سال بوده است. سه علت عمده‌ی مرگ به ترتیب «بیماری‌های سیستم گردش خون» (با $29/7$ ٪)، «جراحات، مسمومیت‌ها و دیگر پیامدها» (با $19/6$ ٪) و

* دکتری عمومی و MPH، دانشگاه علوم پزشکی گرگان

«علائم و نشانه‌ها و یافته‌های بالینی» (با ۱۲٪) تعیین شد. نئوپلاسم‌ها (با ۴/۷٪) در این مطالعه در رتبه‌ی ششم قرار داشت. در تحقیق ما علائم، نشانه‌ها و یافته‌های بالینی ۱۲ درصد موارد مرگ را به خود اختصاص داده است یعنی ۲۳۴ مورد مرگ در این تحقیق مربوط به این گروه گزارش شده است. بیشترین موارد مربوط به این فصل از بیماری‌ها در استان موارد تب با علت نامشخص و علائم و نشان‌های سیستم‌های تنفس و گردش خون است. با توجه به اینکه غالباً برای این بیماران تشخیص واضحی ثبت نشده است بررسی علل عدم تشخیص نیاز به بررسی کارشناسی دقیق‌تر دارد. به نظر می‌رسد مشکلات مربوط به امکانات تشخیصی دقیق‌تر، پذیرش دیر هنگام بیماران و اشکالات ثبت بیشترین دلایل این مسئله باشند.

نظام سلامت استان در بخش بهداشت و درمان با برنامه‌ریزی مناسب در زمینه‌ی تغییر در شیوه‌ی زندگی کاستن عوامل خطر عمده مثل سیگار و چاقی و افزایش دانش عمومی در زمینه‌ی سوانح و حوادث قادر به کاستن از بار این بیماری‌ها می‌باشد.

واژگان کلیدی. علل مرگ و میر، بیماری‌های قلبی عروقی، جراحات، مسومیت‌ها، علائم و نشانه‌ها و یافته‌های بالینی، استان گلستان.

چالش جدی سازمان ثبت احوال کشور در تولید آمار رویدادهای حیاتی

سید مجتبی نبوی*

چکیده. سازمان ثبت احوال کشور بر اساس قانون، تکلیف ثبت رویدادهای حیاتی را بر عهده دارد که قانونگذار، اعلام کنندگان این رویدادها به سازمان ثبت احوال را مشخص نموده است. نتیجه‌ی تخلف برخی اعلام کنندگان رویدادها، موجب اقدامات فوق‌العاده برای کشف این رویدادها در کشور توسط مأمورین ثبت احوال می‌شود. بهبود و کیفیت جمع‌آوری اطلاعات آماری بستگی به نحوه‌ی عمل مأمورین تنظیم اسناد سجلی دارد. برخی از اقلام که توسط مردم به شکل اظهاری بیان می‌شوند در زمان ثبت متناسب به رویداد است ولی در واقع آن قلم اطلاعاتی خود متناسب به فرد در پایگاه نیز می‌تواند باشد. بهره‌گیری از فناوری اطلاعات تسهیل‌کننده‌ی امر جمع‌آوری است ولی کیفیت در گرو نحوه‌ی عملکرد مأمورین است. از جمله موانع ثبت بهنگام، قانون ثبت احوال است که باید خود متناسب با شرایط روز بازنگری شود. نشانی‌ها و برخی شاخص‌های اسناد سجلی دچار چالش جدی هستند که با اصلاح نظام ثبت مرتفع خواهند شد.

واژگان کلیدی. رویداد حیاتی، دیر ثبتی، دیر اعلامی، علت مرگ، داده‌های ثبتی، ثبت بهنگام، نسبت جنسی، ثبت شهری، ثبت روستایی، سند هویتی.

---

* سازمان ثبت احوال کشور

رابطه استرس با فرسودگی شغلی در بهورزان شاغل در مرکز بهداشت شهرستان های بیرجند و قاین در سال ۱۳۸۹

فاطمه گندمی*

چکیده. استرس شغلی تاثیر زیادی بر پیدایش مشکلات روانی دارد، فشار عصبی در سازمان همچون آفتی نیروها را تحلیل داده و فعالیتها و تلاشها را عقیم می کند بطوری که سالانه سرمایه های هنگفتی بعثت فقدان سلامت جسمی روانی بهورزان، کاهش کارایی آنان و تغییر شغل از دست می رود. به نظر می رسد فرسودگی شغلی در اثر فشار مداوم روانی پدید می آید از آن جایی که تاکنون چنین مطالعه ای در مورد بهورزان انجام نشده است این مطالعه به منظور تعیین رابطه استرس با فرسودگی شغلی در بهورزان شاغل در مرکز بهداشت شهرستان های بیرجند و قاین انجام شده است. این پژوهش یک مطالعه توصیفی - تحلیلی از نوع همبستگی است. همه بهورزان بالای ۵ سال سابقه کار شهرستان های بیرجند و قاین (بطور سرشماری) ۱۶۸ نفر، در مطالعه شرکت کردند. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه ای شامل ۱۷ سؤال دموگرافیک، ۲۲ سؤال فرسودگی شغلی ماسلاچ و ۳۲ سؤال استرس که با نظارت ۲ کارشناس آموزش دیده توسط بهورزان تکمیل شد. روایی و پایایی پرسشنامه های فرسودگی شغلی ماسلاچ و استرس قبلا تایید شده و در این مطالعه نیز آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ بود، داده ها با استفاده از نرم افزار آماری spss ۱۸/۵ و آزمون های توصیفی - تحلیل T-test، ANOVA و ضریب همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. میانگین نمره استرس و بعد عاطفی رابطه معنی دار معکوس در سطح معنی داری آلفا کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد اما بین میانگین نمره استرس و بعد مسخ شخصیت رابطه مستقیم و معنی دار وجود دارد اما بین میانگین نمره استرس و بعد عملکرد فردی در همین سطح معنی داری رابطه وجود ندارد. از بین متغیرهای دموگرافیک مرتبط، بین سابقه کار و استرس، بین شغل دوم و عملکرد فردی (فرسودگی شغلی)، استرس و مسخ شخصیت، ورزش و عملکرد فردی فرسودگی شغلی، استرس و بعد عاطفی (فرسودگی شغلی) بیماری روانی ارتباط مستقیم وجود دارد اما بین سواد و استرس، فاصله تا مرکز و استرس، سابقه کار و سواد، وضعیت بومی تا فاصله تا مرکز ارتباط معکوس وجود دارد بین درجات استرس و فرسودگی شغلی تفاوت معنی دار در سطح معنی داری $P < 0/01$ وجود دارد. با افزایش استرس،

---

* مدیر مرکز آموزش بهورزی بیرجند

فرسودگی شغلی نیز بالا خواهد رفت. پس می‌توان با مدیریت صحیح، کارایی به‌روزان را بالا برد. آموزش راهکارهای مقابله با استرس و آشنایی آنان با مهارت‌های زندگی، منجر به افزایش کارایی و اثربخشی نقش آنان و کاهش فرسودگی شغلی خواهد شد.

واژگان کلیدی. رابطه، استرس، فرسودگی شغلی، به‌روزان.

سیمای تحولات جمعیت در ایران و آینده‌نگری آن تا افق ۱۴۲۵

در ایران: الزامات سیاستی و چالش‌های فرا رو

محمدجواد محمودی*، نادر مطیع حق‌شناس** و محمود مشفق**

چکیده. امروزه جغرافیای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جهان، تحولات شگرفی را تجربه می‌کند. در این میان، تحولات جمعیتی، در تمام موضوعات انسانی، فنی و علمی به‌عنوان یک عامل مشترک، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار هستند. مطالعه و بررسی آمار و ارقام سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن و آمارگیری‌های جاری جمعیت نشان می‌دهد که ایران در دهه‌ی ۶۵-۱۳۵۵ با افزایش شدید باروری (بیش‌زایی جمعیت) روبرو بوده است، به گونه‌ای که در اثر افزایش تعداد موالید، درصد رشد سالانه‌ی جمعیت کشور از ۲/۷ درصد در دهه‌ی ۵۵-۱۳۴۵ به ۳/۹ درصد در دهه‌ی ۶۵-۱۳۵۵ رسیده است (از این میزان رشد ۳/۲ درصد مربوط به رشد طبیعی جمعیت و ۰/۷ درصد مربوط به مهاجرین افغانی و عراقی‌ها بوده است). یقیناً عوامل متعددی در افزایش جمعیت کشور دخیل بوده‌اند که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به تغییرات اعمال‌شده در سیاست‌های جمعیتی پس از به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های مستقیم و غیر مستقیم تشویق موالید اشاره کرد.

هدف اصلی این مقاله بررسی تحولات حجم و رشد جمعیت کشور طی سال‌های ۱۲۸۰ تا ۱۳۸۵ و آینده‌نگری آن تا سال ۱۴۲۵ می‌باشد. منبع اصلی اطلاعات را نتایج تفصیلی سرشماری‌های عمومی نفوس مرکز آمار ایران در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ تشکیل می‌دهند. برای مطابقت بیشتر پیش‌بینی‌های جمعیتی سازمان ملل با شرایط ایران، مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی با استفاده از آمارهای سرشماری سال ۱۳۸۵ به‌عنوان سال پایه، نسبت به پیش‌بینی جمعیت کشور اقدام کرده است. این پیش‌بینی جمعیتی بر اساس فرض تداوم وضعیت فعلی (الگوی حد پایین پیش‌بینی سازمان ملل که مطابق وضعیت فعلی کاهش باروری در ایران بوده است) و روند افزایش مناسب سطح باروری کشور طی ۴۰ سال آینده می‌باشد. این الگو تحت عنوان آهنگ رشد آهسته‌ی جمعیتی معرفی شده است. تحلیل استنباطی از نتایج به دست آمده نشان می‌دهد اگر رشد جمعیت کشور از آهنگ رشد آهسته پیروی کند،

* رئیس و عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

** عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

از وقوع رشد منفی جمعیتی پیشگیری شده و در نهایت به یک رشد متعادل جمعیتی درست خواهیم یافت. ملاحظه می‌شود که در صورت افزایش مناسب میزان باروری کل، هرگز با رشد بی‌رویه‌ی جمعیت مواجه نخواهیم شد و در عین حال نرخ رشد جمعیت از نرخ فعلی هم پایین‌تر خواهد بود. در این صورت است که می‌توان از به هم خوردن موازنه‌ی جمعیتی جلوگیری کرد. البته صاحب‌نظران جمعیتی کشور معتقدند که زمان عملیاتی کردن بحث تجدید نظر در سیاست‌های جمعیتی فرا رسیده و مکانیسم آن تشکیل شورای عالی جمعیت است.

واژگان کلیدی. جمعیت، آینده‌نگری، سیاست‌های جمعیتی.

سیمای تحولات شاخص‌های مرگ‌ومیر در ایران و کشورهای منطقه‌ی آسیا و اقیانوسیه: گذشته، حال و چالش‌های فرا رو

نادر مطیع حق شناس*

چکیده. بررسی روندهای جهانی مرگ‌ومیر نشان می‌دهد میزان مرگ‌ومیر در دو قرن گذشته در سراسر جهان کاهش یافته است. اما نقطه‌ی تاریخی آغاز این کاهش و نحوه‌ی ادامه و شدت آن متفاوت بوده است. کشور ایران طی چند دهه‌ی اخیر در حال گذار و انتقال جمعیتی بوده است. اولین مرحله‌ی این انتقال، گذار مرگ‌ومیر است که از اوایل قرن چهاردهم هجری شمسی آغاز شده است. در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته، گذار مرگ‌ومیر در ایران بسیار دیرتر آغاز شد، ولی بسیار سریع و تند به پیش رفت. به این معنی که آهنگ کاهش در سطح مرگ‌ومیر ایران به مراتب تندتر از آهنگ کاهش در سطح مرگ‌ومیر کشورهای توسعه‌یافته بوده است. به طوری که میزان مرگ‌ومیر اطفال طی یک دوره‌ی ۸۵ ساله از حدود ۳۰۰ در هزار در سال ۱۳۰۰ خورشیدی به ۲۷/۷ در هزار در سال ۱۳۸۵ تقلیل یافته است. علی‌رغم این کاهش چشمگیر، یکی از چالش‌های جمعیتی ایران در مقایسه با سایر کشورها، حتی کشورهای منطقه‌ی خاور میانه مثل بحرین، قطر و کویت، بالا بودن سطح مرگ‌ومیر اطفال است. هدف اصلی این مقاله بررسی مشخصه‌ها و ویژگی‌های تغییرات سطح روند شاخص‌های مرگ‌ومیر در ایران طی سال‌های ۱۲۵۵ تا ۱۳۸۵ و آینده‌نگری آن تا سال ۱۴۰۵ و مقایسه‌ی آن با کشورهای منطقه‌ی آسیا و اقیانوسیه می‌باشد.

منابع اصلی اطلاعات را برآوردهای انجام‌شده توسط محققان برجسته‌ی کشور در سال‌های ۱۲۵۵ تا ۱۳۳۵ و پیش‌بینی‌های بخش جمعیت سازمان ملل متحد از سال ۱۳۳۵ تا ۱۴۰۵ تشکیل می‌دهد. اگر بخواهیم بر اساس مطالعات ارزشمند صاحب‌نظران جمعیتی، تحلیلی استنباطی از وضعیت انتقال مرگ‌ومیر (از سطح بالا به پایین) در ایران در ۵۰ سال اخیر ارائه دهیم، باید بگوییم که الگوی انتقال جمعیتی کشور از نوع مدل تأخیری است که پس از جنگ جهانی دوم در کشورهای در حال توسعه رایج بوده است. نکته‌ی اساسی این است که انتقال‌های مرگ‌ومیر قبل از قرن بیستم بیشتر با افزایش استانداردهای زندگی و بهبود تغذیه مرتبط بوده است، اما در قرن بیستم بیشتر با پیشرفت‌های پزشکی

---

* عضو هیئت علمی مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه آغاز شده و شامل مراقبت‌های بهداشتی، کمک‌ها و حمایت‌های مالی و تجهیزاتی سازمان‌های جهانی و بین‌المللی در کنترل بیماری‌ها می‌باشد.

واژگان کلیدی. انتقال جمعیتی، مرگ‌ومیر، توازن منطقه‌ای.

شهرنشینی و مهاجرت با تأکید بر ایران

احمد دراهکی*

چکیده. با ظهور شهرنشینی انسان به مرحله ی عظیمی از تکامل اجتماعی پا نهاد. اگرچه از پیدایش نخستین شهرها بیش از ۵ هزار سال می‌گذرد ولی شهرنشینی در معنای وسیع آن دارای تاریخی کمتر از دویست سال می‌باشد. تحولات ایجاد شده به وسیله ی انقلاب صنعتی در غیاب شهرها غیر قابل تصور می‌باشد. شهرنشینی همچنان تأثیر به‌سزایی بر متغیرهای جمعیتی مانند زاد و ولد، باروری و مرگ و میر بر جای گذاشت. از سوی دیگر مطالعه‌ی سطوح و روندهای شهرنشینی نشان‌دهنده‌ی این واقعیت می‌باشد که جمعیت شهرها به ویژه در کشورهای در حال توسعه، در حال افزایش می‌باشد. در یک بیان کلی می‌توان گفت رشد طبیعی جمعیت، مهاجرت‌های داخلی و باز توزیع مناطق روستایی به شهر مهمترین عوامل رشد شهرنشینی به حساب می‌آیند. در این مطالعه ما به بررسی مهاجرت و تأثیر آن بر شهرها، علل و پیامدهای آن پرداخته‌ایم. روش مورد استفاده ی ما در این تحقیق روش اسنادی و کمک گرفتن از داده‌های ثانویه می‌باشد. ما پس از بررسی کارهای پیشین و نظریات موجود در این زمینه به بررسی روند شهرنشینی در جهان و ایران پرداخته‌ایم و سپس سعی نموده‌ایم با یک نگاه موشکافانه و با تأکید بر ایران به مسئله‌ی شهرنشینی و مهاجرت بپردازیم.

واژگان کلیدی. شهرنشینی، شهر، انقلاب صنعتی، مهاجرت، مهاجر، رشد طبیعی جمعیت.

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

فاصله‌های پیش‌بینی بوت‌استرپ برای احتمال مرگومیر

نصراله ایران پناه* و هدی توسلی**

چکیده. بررسی روند و احتمال مرگومیر برای برنامه‌ریزان، کارشناسان جمعیت، سازمان‌های بازنشستگی و شرکت‌های بیمه از اهمیت بالایی برخوردار است. تحقیقات نشان می‌دهد جداول مرگومیر ایستا، احتمال مرگومیر را زیاد نشان می‌دهند. علت بیش برآوردی احتمالات مرگومیر در جداول ایستا را می‌توان به نادیده گرفتن تغییرات مرگومیر بر حسب زمان نسبت داد. جداول مرگومیر پویا با در نظر گرفتن اثر زمان در سنین مختلف بر روند مرگومیر از دقت بالاتری برخوردار هستند.

در این مقاله، برای برآورد روند مرگومیر ابتدا با استفاده از روش لی-کارتر مدلی برحسب زمان و رده‌های سنی به داده‌های نرخ مرگومیر برازش و پارامترهای مدل را برآورد می‌کنیم. سپس با استفاده از روش‌های بوت‌استرپ پارامتری و نیم پارامتری فاصله‌های پیش‌بینی برای احتمال‌های مرگومیر محاسبه می‌کنیم. در انتها این مراحل را برای تحلیل داده‌های مرگومیر استان اصفهان مورد استفاده قرار می‌دهیم.

واژگان کلیدی. جداول عمر پویا، مدل لی-کارتر، آمار فضایی، تغییرنگار، بوت‌استرپ پارامتری، بوت‌استرپ نیم پارامتری.

---

* دکترای آمار و عضو هیئت علمی - دانشگاه اصفهان
** دانشجوی کارشناسی ارشد آمار - دانشگاه اصفهان

فراوانی و علل بستری در بیمارستان‌های استان گلستان در سال ۱۳۸۸

حسن خورشیا*، محمدرضا هنرور** و محمدعلی وکیلی***

چکیده. در مدیریت بهداشت و درمان اطلاع از الگوی اپیدمیولوژیک بیماری‌ها و علل مرگ‌ومیر در هر منطقه جغرافیایی و در گروه‌های سنی مختلف ضروری است. براین اساس اقدامات ضروری شامل پیشگیری، درمان، آموزش مداوم پزشکان و کارکنان بیمارستان و جامعه تحت پوشش می‌تواند انجام شود. برنامه ADS9 یکی از مهم‌ترین نرم‌افزارهایی است که در بیمارستان‌های کشور توسط وزارت بهداشت و درمان نصب شده است. این نرم‌افزار جهت ورود اطلاعات برگه پذیرش و خلاصه ترخیص بیماران بستری شده در بیمارستان‌ها براساس کدینگ icd10 طراحی گردیده است.

در بیمارستان‌های استان گلستان در سال ۱۳۸۸ تعداد بیماران ثبت شده برابر با ۹۴۱۳۹ نفر بوده‌اند که از این تعداد ۵۹/۳ درصد زن و ۴۰/۷ درصد مردان می‌باشند. میانگین سنی افراد بستری شده ۳۲ سال می‌باشد در مردان ۳۱/۳ سال و در زنان ۳۲/۷ سال و میانه کل ۲۸ سال برای مردان ۲۶ سال و زنان ۲۸ سال می‌باشد. بیشترین گروه بستری مربوط به گروه سنی ۲۴-۱۵ سال با ۲۲/۲۹ درصد به خود اختصاص داده است و گروه‌ها سنی ۲۴-۱۵ سال، ۳۴-۲۵ سال، ۴۴-۳۵ سال درصد بستری زنان بیشتر از مردان می‌باشد و در دیگر گروه‌های سنی در همه موارد مردان بیشتر از زنان بستری می‌شوند. در مجموع بستری بیماران براساس فصول بیماری فصل مربوط به حاملگی و زایمان با ۲۳/۷ درصد رتبه اول و بعد از جراحات مسمویت‌ها با ۱۷/۳ درصد و گردش خون ۱۲/۶ درصد بستری شده‌ها را شامل می‌شوند.

سه فصل که بیشترین علت بستری برای مردان را به خود اختصاص داده است: ۱- جراحات و مسمویت (۳۲/۵ درصد) ۲- سیستم گردش خون (۱۴/۳ درصد) ۳- بیماری‌های سیستم تنفسی (۹/۲ درصد) سه فصل که بیشترین علت بستری برای زنان را شامل می‌شوند عبارتند از: ۱- حاملگی و زایمان (۳۹/۱ درصد) ۲- سیستم گردش خون (۱۰/۸ درصد) ۳- بیماری‌های سیستم تنفسی (۷/۵ درصد)

* کارشناس آمار - دانشگاه علوم پزشکی گلستان

** مدیریت آمار و اطلاع‌رسانی - دانشگاه علوم پزشکی گلستان

*** مدیریت تحقیق و فناوری - دانشگاه علوم پزشکی گلستان

با توجه به اطلاعات اپیدمیولوژی بدست آمده از تحقیق فوق ۵۹/۳ درصد از افراد بستری شده زن و ۴۰/۷ درصد مرد می‌باشند. و بیشترین فصول بستری مربوط به زایمان و بعد از آن جراحات و مسمویت (حوادث) و بعد هم گردش خون (قلب و عروق) می‌باشد.

واژگان کلیدی. ads9، acd10 فصول بیماری.

کشف ناهنجاری‌ها با صفت‌های آمیخته در داده‌های جمعیتی

فردوس گرجی* و مینا امین‌غفاری**

چکیده. بیشتر تلاش‌هایی که تاکنون در زمینه‌ی کشف ناهنجاری‌ها صورت گرفته است، بر مجموعه داده‌هایی متمرکز بوده که دارای یک نوع صفت هستند، یعنی یا فقط دارای صفت‌های رسته‌ای و اسمی هستند و یا فقط صفت‌های عددی، و خصوصاً پیوسته دارند. اما در بسیاری از موارد، از جمله داده‌های جمعیتی، با انواع مختلف صفت‌ها مثلاً شغل افراد (رسته‌ای) و میزان درآمد آن‌ها (پیوسته) سروکار داریم. برای یافتن داده‌های دورافتاده (ناهنجاری‌ها) در چنین پایگاه‌های داده‌ای، باید علاوه بر استفاده از روش متناسب با هر نوع صفت، ارتباط ساختاری صفت‌ها را نیز مورد توجه قرار داد. در این مقاله با معرفی روشی برای کشف ناهنجاری‌ها، که برای مجموعه‌هایی با صفت‌های آمیخته مناسب است، به کاربرد آن روی داده‌های جمعیتی اشاره می‌کنیم. اجرای این روش روی چنین داده‌هایی، علاوه بر کشف ناهنجاری‌ها، می‌تواند توصیف مناسب از ساختار داده‌ها به دست می‌دهد.

واژگان کلیدی. کشف ناهنجاری‌ها، صفت‌های رسته‌ای، داده‌های دورافتاده.

---

* دانشجوی کارشناسی ارشد آمار - دانشگاه صنعتی امیرکبیر

** دکتری آمار و عضو هیئت علمی - دانشگاه صنعتی امیرکبیر

نقد و ارزیابی مستندات و مطالعات انجام شده در حوزه‌ی جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری: خلاصه‌ها، اولویت‌ها و الزامات سیاستی

نادر مطیع حق‌شناس* و قربان حسینی**

چکیده. اشتغال و بیکاری نیروی انسانی، از مهمترین دغدغه‌ها و مسائل اقتصادی و اجتماعی جوامع انسانی معاصر است. در شرایط کنونی وضعیت اشتغال و افراد بیکار در جامعه مطلوب نیست و با توجه به بیکاری مترکم از سال‌های گذشته، این موضوع به یک اولویت اصلی برای کشور تبدیل شده است. به‌طور قطع، اولویت اصلی دولت در حال حاضر، با توجه به شرایط کنونی اقتصادی در کشور و شرایط حاکم در جهان، باید رفع بیکاری برای بهره‌وری بهتر و در نتیجه ایجاد پویایی بیشتر در اقتصاد باشد. هدف اصلی این گزارش فنی، نقد و ارزیابی مستندات و مطالعات انجام شده در حوزه‌ی جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری می‌باشد. روش تحقیق، اسنادی-تحلیلی بوده و تعداد ۵۵۱ منبع داخلی و خارجی مرتبط در این حوزه مورد بررسی و رصد قرار گرفته‌اند. منطق علمی کار، مبتنی بر مطالعه‌ی موضوعات و محورهای ارائه شده در کنفرانس‌های داخلی و خارجی، تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده در این حوزه بوده و بر اساس میزان تطبیق موضوعات با محورهای کنفرانس‌ها و مطالعات انجام شده، دسته‌بندی جدیدی ارائه شده که مبنای تعیین اولویت‌ها بوده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین کارهای تحقیقی و پژوهشی داخلی و خارجی انجام شده در حوزه‌ی جمعیت، منابع اشتغال و بهره‌وری مربوط به محور جمعیت، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و تحولات نیروی کار است، که ۵۷ درصد از تحقیقات داخلی و ۷۸/۴ درصد از تحقیقات خارجی را به خود اختصاص داده است. کمترین کارهای تحقیقی و پژوهشی انجام شده‌ی داخلی مربوط به محور جمعیت، چالش‌های اشتغال و نیروی کار با ۲ درصد و محور جمعیت، روش‌شناسی تولید داده و آمارهای مربوط به نیروی کار با ۲/۳ درصد در رتبه‌ی بعدی و در حوزه‌ی ادبیات خارجی، اختصاص به محور جمعیت، مسئله‌شناسی و سیاست‌گذاری نیروی کار با ۲/۶ درصد دارد.

---

* عضو هیئت علمی و مدیر گروه جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه
** کارشناس گروه جمعیت، منابع، اشتغال و بهره‌وری مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

واژگان کلیدی. جمعیت، اشتغال، نیروی کار، منابع و بهره‌وری.

نگاهی به تحولات سالخوردگی در ایران

حسین ضرغامی*

چکیده. یکی از مهمترین موضوعات جمعیت‌شناختی کشور که توجه روزافزونی را به خود جلب می‌کند، بحث سالخوردگی جمعیت می‌باشد. جنبه‌های مختلف این پدیده مورد توجه محققان حوزه‌های مختلف قرار گرفته است. در این مقاله نگاهی به تحولات سالخوردگی کشور و روندهای جمعیت‌شناختی آن از ابتدای سرشماری‌های جمعیت تا امروز شده است و جهت پیگیری موضوع در آینده روند آن را بر مبنای پیش‌بینی‌های جمعیتی بخش جمعیت سازمان ملل تا دو دهه‌ی آینده دنبال کرده‌ایم. برای این هدف، از مهمترین و پرکاربردترین شاخص‌های جمعیتی مطالعه‌ی سالخوردگی جمعیت همچون تعداد و درصد افراد بالای ۶۴ سال، میانه‌ی سنی، نسبت‌های وابستگی، شاخص سالمندی و هرم‌های سنی استفاده شده است. مجموع شاخص‌ها بیان‌کننده‌ی آنند که با توجه به وضعیت ثبات و گاهی افزایش باروری به همراه کاهش اساسی مرگ‌ومیر کودکان و نوزادان در سال‌های قبل از ۱۳۶۵، ساخت سنی کشور جوان و موضوع سالخوردگی جمعیت کشور مطرح نبوده است. بعد از آن و با کاهش اساسی و منحصر به فرد باروری در مدت زمان حدود یک دهه، ساخت سنی کشور هم به سرعت تغییر کرده است و جمعیت به شدت به سمت سالخورده شدن پیش رفته است. در حال حاضر هنوز جمعیت کشور از جهت شاخص‌های سالخوردگی، سالخورده به حساب نمی‌آید ولی تا دو دهه‌ی آینده ساخت آن سالخورده خواهد شد و با یک جمعیت عظیم بالای ۶۴ ساله یعنی حدود ۹ درصد کل جمعیت در سال ۱۴۰۵ مواجه خواهیم شد. پیش‌بینی‌های دورتر برای اول نیمه‌ی قرن ۲۱ میلادی (سال ۲۰۵۰)، تصویری از جمعیت بسیار سالخورده را با شاخص سالخوردگی حدود ۱۷۰ برای ایران ترسیم می‌کند. آمادگی مواجهه با چنین وضعیتی و مهیا نمودن برنامه‌ها و سیاست‌های متناسب باید از اولویت‌های اصلی برنامه‌ریزان باشد.

واژگان کلیدی. سالخوردگی جمعیت، میانه‌ی سنی، هرم سنی جمعیت، شاخص سالمندی، نسبت وابستگی، خاکستری شدن جمعیت.

---

* دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

